

Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses kā tiesību palīgavota vieta un loma kredītiestāžu savstarpējās attiecībās, sniedzot korespondentbanku pakalpojumus

Globālajā, reģionālajā un nacionālajā ekonomikā kredītiestāžu darbībai piemīt būtiska loma. Tā sekmē noguldījumu un investīciju piesaisti, veicina līdzekļu ieguldījumu gan īstermiņa kapitāla tirgos, gan dažādos ilgtermiņa aktīvos, tādējādi nodrošinot līdzekļu apriti ekonomikā.¹ Vienlaikus kredītiestādes, piedāvājot dažādus finanšu pakalpojumus plašam subjektu lokam,² nodrošina ekonomikas stabilitāti,³ kas saistīta ar noguldījumu patstāvību un kontroli pār to pārlietu strauju aizplūšanu.⁴

Banku darbības būtisks elements ir to globālais raksturs – teju katra kredītiestāde, tiecoties paplašināt tās kapitālu un aktīvus, dibina pārrobežu attiecības gan ar klientiem – ārvalstu rezidentiem, gan citām kredītiestādēm, tādējādi dažādojot un pilnveidojot piedāvājamo pakalpojumu klāstu. Šāda faktiskā realitāte vienlaikus rada arī virkni blakusproblēmu, tostarp dažādās valstīs piemērojamo tiesību normu pretrunīgumu un atšķirīgu izpratni par banku darbību.

Raugoties mazināt šīs atšķirības un tiecoties pilnveidot banku pārrobežu sadarbības un pakalpojumu sniegšanas iespējas, gan praksē, gan tiesību avotos, tostarp doktrināros tiesību izpratnes avotos, komentējot banku tiesību būtību, nereti tiek izmantots jēdziens «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» (arī – «starptautiskā standarta banku prakse»)⁵. Būdam šķietami vienkāršs formulējums, tas tomēr prasa iedziļināšanos tā saturā un tiesību avotos, kas ļauj izprast starptautiskās banku prakses saturu un būtību, tādējādi nodrošinot arī tās praktisko pielietojamību.

¹ The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 44.

² The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Palgrave, Macmillan, 2016, p. 6–12.

³ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 23.

⁴ The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 918–919.

⁵ Norādāms, ka šie jēdzieni savā būtībā ir identi, tādējādi pētījuma ietvaros izpratnes veidošanai par minēto jēdzienu var tikt pielietotas abas semantiskās formas.

Banku tiesību speciālisti norādījuši, ka kredītiestāžu savstarpējās attiecībās pastāv trīs galvenie starpbanku maksājumu sistēmu veidi: neto norēķinu sistēmas, bruto norēķinu sistēmas un korespondentbanku sistēmas.⁶ Šī pētījuma ietvaros primārais fokuss vērsts tieši uz korespondentbanku attiecībās rodamo vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratni un tvērumu, tādējādi tiecoties viest skaidrību atsevišķos problēmjautājumos, kas praksē vērojamas saistībā ar šo visnotaļ svešādo finanšu pakalpojuma sniegšanas veidu.

Autore pētījuma ietvaros iepazīnās ar vairāku kredītiestāžu (gan nacionālo, gan ārvalstu) darījumu noteikumiem, kas regulē korespondentkonta atvēršanas un uzturēšanas jautājumus, kā arī definē korespondentbanku pakalpojumu sniegšanas specifiku. Korespondentattiecības nodibinošajos dokumentos, tas ir, līgumos, kas tiek noslēgti starp kredītiestādēm, ierasti iekļauta klauzula, ka līgumsaistību izpildei un norisei cita starpā tiek piemērota vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse. Latvijas tiesību sistēmā saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 61.panta pirmās daļas nosacījumiem jautājumi, kas skar kredītiestādes klientu personas datus, kontus, noguldījumus, finanšu pakalpojumus un citus operāciju jautājumus, tiek atzīti par informāciju, kas uzskatāma par noslēpumu jeb neizpaužamām ziņām. Tādējādi tiklab praktiskā, tā teorētiskā dimensijā jautājums par vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses satura un tvēruma noskaidrošanu gan praktizējošiem juristiem, gan banku tiesību speciālistiem, gan pētniekiem var radīt zināma rakstura grūtības, jo informācija par šo jautājumu ir ierobežotas pieejamības – gan tiesu prakse, gan šīs tiesiskās attiecības regulējošie dokumenti lielākoties nav publiski pieejami, savukārt literatūrā par minētajiem aspektiem rodamās ziņas publicētas visnotaļ skopā izklāstā.

Tādējādi autore, būdama noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas speciāliste (CAMS) un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorante, izstrādāja šo plašākai polemikai un praktiskai aprobācijai nododamo pētījumu ar mērķi sniegt ieskatu vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses kā tiesību palīgavota un darījumu iztulkošanas palīginstrumenta juridiskajā būtībā un vienlaikus raisīt plašākas diskusijas par kredītiestāžu savstarpējās sadarbības būtību un noteikumiem, ja tiek sniegts korespondentkonta uzturēšanas pakalpojums.

Pētījumā aplūkota starptautisko organizāciju un finanšu forumu prakse un rekomendācijas, kas veido universālu standartu kopumu implementēšanai kredītiestāžu ikdienas praksē, sniedzot dažāda rakstura pakalpojumus saviem klientiem. Vienlaikus aplūkota arī prakse un paražas, kas reglamentē banku darbību, kā arī raudzīts noskaidrot, vai no šiem materiāliem ir atvasināma konkrēta un nepārprotama izpratne par korespondentkontu juridisko iedabu un tajos glabāto naudas līdzekļu tiesisko raksturu.

Tādējādi pētījumā aplūkoti šādi aspekti:

⁶ The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 861.; Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 4.

- 1) jēdziena «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» noskaidrošanas metodoloģija, ievērojot šo praksi veidojošo institūciju daudzveidību globālā un reģionālā mērogā;
- 2) vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses juridiskā spēka un saistošā rakstura noteikšana, ievērojot paražu tiesību normu vietu Latvijas tiesību sistēmā;
- 3) apskats par vispārpieņemto starptautisko banku praksi starptautisko institūciju izstrādātajos metodoloģiskajos materiālos un pētījumos, kā arī reģionālo un nacionālo institūciju pieņemtajos dokumentos;
- 4) vērtējums par korespondentattiecību būtību un korespondentbankā esošo naudas līdzekļu tiesisko raksturu.

Pētījumā izmantotas šādas zinātniski pētnieciskās metodes: teorētiski un doktrināri analītiskā metode; empīriski analītiskā metode; salīdzinošā metode; vēsturiskā metode; normatīvo aktu iztulkošanas metode, indukcijas un dedukcijas metode.

Satura rādītājs

[1] Jēdziena «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» noskaidrošanas metodoloģija.....	4
[2] Korespondentattiecību būtības raksturojums un īpatnības banku tiesībās	9
[3] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība starptautiskajos tiesību avotos	15
[4] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība reģionālajos un Eiropas Savienības tiesību avotos.....	30
[5] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība nacionālajos tiesību avotos.....	37
[6] Kopsavilkums	46

[1] Jēdziena «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» noskaidrošanas metodoloģija

Jēdziens «starptautiskā standarta banku prakse» pirmoreiz minēts Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas (angļu – *United Nations Commission on International Trade Law*) dokumentā «Vienotas paražas un prakse attiecībā uz dokumentārajiem akreditīviem» (angļu – *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits*, saīsinājumā – UP 500) 13. pantā, paredzot, ka kredītiestādēm un citiem subjektiem iesniegto dokumentu atbilstība jāizvērtē saskaņā ar «[...] starptautisku standarta banku praksi, kas atspoguļota šajos pantos»⁷. Šāds formulējums tolaik izpelnījās kritiku, atzīmējot, ka banku standarta prakse attiecībā uz dokumentu pārbaudi atšķirto dažādās jurisdikcijās un tālab tās unificēšana vienotās paražu tiesību normās esot teju iluzora iecere.⁸

Starptautiskā tirdzniecības palāta (angļu – *International Chamber of Commerce*; saīsinājumā tiek izmantota abreviatūra – ICC) 2003. gadā publicēja «Starptautisko standarta banku praksi dokumentāro akreditīvu dokumentu pārbaudei (ISBP 645)».⁹ Šis dokuments, savukārt, tiek uzskatīts par pirmo mēģinājumu skaidrot jēdzienu «starptautiskā standarta banku prakse» un piepildīt to ar praktisku saturu.¹⁰ Tādējādi, piemēram, kontekstā ar akreditīvu jeb kredītvēstuļu pārbaudi tika iedibināta izpratne, ka «starptautiskā standarta banku prakse» nozīmē dažādos papildu tiesību avotos nostiprināto kritēriju ievērošanu.

Šie avoti, kuru kritēriji cita starpā izmantojami starptautiskās banku prakses ietvaros, tiek grupēti šādi:

- 1) Starptautiskā tirdzniecības palātas Starptautiskās banku komisijas atzinumi, lēmumi un instrukcijas;
- 2) reģionālo vai nacionālo banku uzraudzības institūciju noteikumi un dokumentētā prakse;
- 3) vietējā prakse;
- 4) ekspertu atzinumi un

⁷ The Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, 1993. Pieejams: <https://digilander.libero.it/Viniciuss/ucp500.pdf> [aplūkots 12.07.2024.]. Sk. arī: A Guide to International Standard Banking Practice (ISBP 745). Pieejams: <https://www.mjhayward.co.uk/2015/08/12/a-guide-to-international-standard-banking-practice-isbp-745-2/> [aplūkots 12.07.2024.]; ISBP 745 – What is ISBP 745? Pieejams: <https://www.tradefinanceglobal.com/letters-of-credit/isbp-745/> [aplūkots 12.07.2024.].

⁸ Khalilullah M. What is International Standard Banking Practice as referred to in UCP 600. Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-standard-banking-practice-referred-khalilullah/> [aplūkots 12.07.2024.].

⁹ International Standard Banking Practice for the Examination of Documents under UCP 600. Pieejams: <https://nacm.org/pdfs/webinars/ISBP-103017.pdf> [aplūkots 12.07.2024.].

¹⁰ Khalilullah M. What is International Standard Banking Practice as referred to in UCP 600. Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-standard-banking-practice-referred-khalilullah/> [aplūkots 12.07.2024.].

5) doktrinārie avoti.¹¹

Lai gan minētais secinājums tika izteikts saistībā ar akreditīvu kā sevišķa veida norēķinu dokumenta izmantošanas īpatnībām,¹² šobrīd jēdziens «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» vai «starptautiskā standarta banku prakse» tiek izmantots ievērojami plašākā kredītiestāžu darbību reglamentējošā tiesiskā ietvara izklāstā, tālab šādu ārvalstu pētnieku piedāvāto klasifikāciju par izmantojamajiem tiesību avotiem šī jēdziena satura noskaidrošanai, autores vērtējumā, iespējams pielietot arī šī pētījuma ietvaros.

Šādu pieeju jēdziena «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» satura tulkošanai apstiprina arī citu ārvalstu pētnieku darbos izstrādātā metodoloģiskā pieeja, banku tiesību regulējumu grupējot šādi:

- 1) starptautiskā jeb globālā prakse un regulējums;
- 2) reģionālā prakse un regulējums;
- 3) nacionālā prakse un regulējums.¹³

Jāņem vērā, ka banku sektors ir viena no tām ekonomikas nozarēm, kas faktiski visā pasaulē ir pakļauts sevišķi stingram nozares regulējumam un uzraudzības prasībām. Būtībā banku darbība ir viens no, iespējams, striktāk regulētajiem privātās ekonomikas segmentiem.¹⁴ Tādējādi pētījuma izklāsts strukturēts atbilstoši starptautiski izstrādātajai un akceptētai metodoloģijai par banku tiesības reglamentējošo aktu savstarpējo hierarhiju un uzbūvi, aplūkojot katru no šīm kategorijām atsevišķi.

Ievērojot vispārpieņemto starptautisko banku praksi reglamentējošo avotu daudzveidību, nepieciešams definēt šīs «prakses» juridisko iedabu jeb saistošo spēku, lai noskaidrotu, kā un ciktāl šīs prakses prasības ir piemērojamas kredītiestāžu savstarpējās attiecībās un darbības reglamentācijā.

Tradicionāli iedibināta izpratne, ka kredītiestāžu darbība tiek veidota un uzskatīta par komercdarbību. Latvijas apstākļos Komerclikuma 1. panta otrās daļas izpratnē par komercdarbību tiek uzskatīta atklāta saimnieciskā darbība, kuru savā vārdā peļņas gūšanas nolūkā veic

¹¹ Khalilullah M. What is International Standard Banking Practice as referred to in UCP 600. Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-standard-banking-practice-referred-khalilullah/> [aplūkots 12.07.2024.].

¹² Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 444.–445. lpp.; Chuah J. C. J. Law of International Trade. Third edition. London: Sweet & Maxwell, 2005, p. 503.

¹³ Sk. plašāk pētījumu: Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023.

¹⁴ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 3.

komersants. Arī ārvalstu prakses avotos un skaidrojošajos materiālos tiek norādīts, ka komercdarbības primārais mērķis ir ekonomiska labuma jeb peļņas gūšana.¹⁵

Līdztekus rakstītajām tiesību normām un citiem tiesību avotiem komerciesību praksē ievērojama nozīme piemīt paražām, kas komersantiem ir saistošas un komercdarījumiem piemērojamas neatkarīgi no nozares, kurā komersants darbojas, ir konstatējamās arī specifiskas, katrā konkrētā nozarē vai jomā nostiprinātas, attīstījušās un atbilstoši ievērojamas paražas.

To apliecina arī fakts, ka jēdziens «paražas» ir uzskatāms par ģenerālklausulu, kas piepildāma ar saturu katrā individuālā gadījumā, tomēr vispārīgi par paražām uzskatāma: «[...] uzņēmēju rīcība (darbība vai bezdarbība), kas ir tik plaši izplatīta tāda veida darījumos, kas tiek slēgti konkrētajā gadījumā, un tādējādi tik ierastas, ka otram **līdzējam ir jāprezumē šīs paražas ievērošana un piemērošana** attiecīgajam darījumam»¹⁶ [autores izcēlumi].

Turklāt saistošo spēku paražai piešķir arī tas, ka tā tiek atzīta un pielietota konkrēta veida darījumos attiecīgajā nozarē.¹⁷ Jāuzsver, ka praksē ir bieži sastopami tādi gadījumi, kad komersants, būdams jaunienācējs konkrētajā tirdzniecības nozarē vai kāda konkrēta reģiona tirgū, vēl nav iepazinies ar tajā pazīstamajām un atzītajām paražām, tomēr šī uzņēmuma «[...] pienākums ir ar tām [paražām – *autores piezīme*] iepazīties un tās ievērot»¹⁸.

Komerčiālo paražu komerciesību institūts ir pazīstams arī Latvijas tiesībās.

Tā, Komerclikuma¹⁹ 391. pants vispārīgi noteic, ka, «**[i]ztulkojot komersanta gribas izteikumu, kā arī rīcības nozīmi un sekas, komersantu savstarpējās tiesiskajās attiecībās ņem vērā komerciesiskajā apgrozībā attiecīgajā nozarē pastāvošās paražas**» [autores izcēlumi].

Savukārt Komerclikuma 413. panta pirmās daļas saturs rada pamatu secinājumam, ka komerciesiskajā aprītē nozīme piemīt arī tām konkrētā ģeogrāfiskajā vietā sastopamajām un nostiprinātajām komerciālajām paražām, kurā komersants īsteno komercdarījuma izpildi. To apliecina norādītās tiesību normas formulējums, proti, «[j]a pirkuma maksa ir nosakāma atbilstoši preces masai, preces iepakojuma masa netiek ņemta vērā, **ja vien no līguma vai tās vietas komerciālajām paražām**, kurā pārdevējam ir pienākums izpildīt savu saistību, **neizriet citādi**» [autores izcēlumi].

¹⁵ Commercial: What It Means in Business and the Financial Markets. Pieejams: <https://www.investopedia.com/terms/c/commercial.asp> [aplūkots 11.07.2024.]; Commercial. Pieejams: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/commercial_1?q=commercial [aplūkots 11.07.2024.].

¹⁶ Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). New York: Oxford University Press, 1998, p. 76.

¹⁷ Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). New York: Oxford University Press, 1998, p. 76.–77.

¹⁸ Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). New York: Oxford University Press, 1998, p. 79.

¹⁹ Komerclikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2000. gada 4. maijs, Nr. 158/160.

Tādējādi Latvijas tiesiskajā sistēmā līdztekus rakstītajās tiesību normās ietvertajam regulējumam, spēkā esošas un ar nenoliedzamu nozīmi pastāv arī paražas, būtībā nostiprinot izpratni par paražām kā par vispārīgu un komerciesībās pazīstamu institūtu, kas komerciesiskajās attiecībās ir saistošs līdzējiem. Proti, civiltiesiskajā, tātad – arī komerciesiskajā –, apgrozībā pastāvošās paražas ir uzskatāmas par tiesību subjektu akceptētiem tiesiskās rīcības noteikumiem.

Lai gan paražām jeb tiesiskās apgrozības ieražām, iekams tās nav kļuvušas par paražu tiesībām, nepiemīt normatīvs spēks, subjektu, kas tās piemēro savstarpējā praksē, vai tādas ieražas, kuras sastopamas konkrētā nozarē vai reģionā, ir **atzīstamas kā savstarpēji saistošas attiecīgajiem līdzējiem**. Būtiski, ka paražas kalpo kā tiesiskā darījuma iztulkošanas līdzeklis, turklāt – «[i]gnorējot paražu, darījuma dalībniekam jāērēķinās ar iespējamām negatīvām sekām, jo **tiesību sistēma aizsargā to subjektu, kurš** no sava darījuma partnera **ir tiesīgs sagaidīt paražas ievērošanu.**»²⁰ [autore izcēlumi].

Vispārēji tiek uzsvērts, ka paražu izpratni nacionālajās tiesībās veicina un stiprina dažādās starptautiskās tirdzniecības un finanšu nozares praksē noteiktās un izveidojušās paražas, kas tiek ievērotas un piemērotas attiecīgajiem tiesiskajiem darījumiem, neatkarīgi no tā, vai puses līguma saturā to tieši ietvērušas vai par to vienojušās.²¹ Turklāt, attiecinot paražas uz līgumu saturu, tostarp tajā noteikto saistību izpildes interpretāciju, tiek atzīts, ka prevalējošās ir tās paražas, par ko līdzēji zināja vai par kurām tām vajadzēja zināt.²² Savukārt, vērtējot darījumam piemērojamām paražām raksturīgo pazīmi «vajadzēja zināt», tā visbiežāk saprotama kā konkrētā reģionā īstenotās starptautiskās tirdzniecības prakses paraža.²³

Par ievērojamu izpratnes avotu paražu saistošā spēka jautājumos ir atzīstama Apvienoto Nāciju Organizācijas 1980. gada 11. aprīļa Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem²⁴ (turpmāk – Konvencija), kuras dalībniiece kopš 1997. gada 19. jūnija ir arī Latvijas Republika.²⁵

²⁰ Larenz K., Wolf M. Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts. 9. Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2004, § 3 Rn 43. Citēts no: Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 63. lpp.

²¹ Alban O. J. Usages and practices: Editorial remarks on the manner in which the UNIDROIT Principles may be used to interpret or supplement CISG Article 9. In: An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law. Ed. J. Felemegas. New York: Cambridge University Press, 2007, p. 55.

²² Alban O. J. Usages and practices: Editorial remarks on the manner in which the UNIDROIT Principles may be used to interpret or supplement CISG Article 9. In: An International Approach to the Interpretation of the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (1980) as Uniform Sales Law. Ed. J. Felemegas. New York: Cambridge University Press, 2007, p. 55.

²³ Alban O. J. Usages and practices: Editorial remarks on the manner in which the UNIDROIT Principles may be used to interpret or supplement CISG Article 9. New York: Cambridge University Press, 2007, p. 56.

²⁴ Konvencija par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem: Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 3. jūlijs, Nr. 170.

²⁵ Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. gada 3. jūlijs, Nr. 170.

Par Latvijas tiesību sistēmas daļu Konvencija kļuva 1998. gada 1. augustā.

Konvencija ir vērtējama kā būtiskākais starptautiskais daudzpusējais līgums, kura uzdevums ir veidot starptautiskās tirdzniecības mugurkaulu – stabilu un vienotu tiesisko ietvaru pārrobežu līgumiem, vienlaikus samazinot izmaksas darījumu slēgšanas un tā izpildes procesā, kā arī sniegtot līdzējiem palāvību par darījuma izpildes drošumu. Šīs un citas Konvencijas sniegtās priekšrocības ir atzinušas kopumā 94 pasaules valstis – Konvencijas dalībvalstis.²⁶

Pārrobežu, tas ir, starptautisku darījumu gadījumos Konvencija atzīstama par prevalējošo līgumtiesību reglamentācijas avotu, tādējādi pakārtotu lomu piešķirot jebkurai citai nacionālo tiesību normai.²⁷ Savukārt tas nozīmē, ka Latvijas tiesiskajā sistēmā ir konstatējama stabila tiesiskā izpratne par starptautisko tirdzniecības darījumu praksi un tam piemērojamo regulējumu, vērtējumu par saistību saturu un izpildi, kā arī tirdzniecības darījumiem piemērojamām paražām.

Raksturojot paražu īpašo nozīmi komerciesiskajā darījumu praksē, Konvencijas 9. panta pirmā daļa noteic, ka «[p]uses ir **saistītas ar jebkuru paražu**, par kuru viņas vienojušās, **un ar praksi**, kuru viņas noteikušas savās savstarpējās attiecībās» [autores izcēlumi], tādējādi atzīstot, ka starptautiskajā aprītē paražas kā vispārēji prakses norādījumi tiek atzīti kā absolūti nepieciešami.

Turklāt Konvencijas 9. panta otrā daļa paredz, «[j]a nav vienošanās par ko citu, tiek uzskatīts, ka **puses domājušas viņu līgumam** vai līguma slēgšanai **piemērot paražu, par kuru tās zināja**, vai par kuru tām **vajadzēja zināt**, un kura starptautiskajā tirdzniecībā ir plaši pazīstama, un **kuru šāda veida līgumos attiecīgajā tirdzniecības jomā** puses pastāvīgi **ievēro**» [autores izcēlumi].

Starptautiskajā komerciesiskajā aprītē uzņēmējdarbības partneru savstarpējā atbildības apziņa, ir «[...] **tirdzniecības ieražu, paražu**, līgumsaistību noslēgšanas prakses **īstums** [...]»²⁸ [autores izcēlumi], kā arī piemērojamās sankcijas, piemēram, biedra tiesību, licenču vai sertifikātu atņemšana, sadarbības saišu pārraušana un dažādi cita veida komerciālās reputācijas apdraudējumi nodrošina to, ka īstenotā prakse gūst plašu atbalstu visupirms pašu komersantu vidū. *Consensus ad idem* jeb līdzēju konsenss par paražām un līgumam piemērojamo praksi primāri un vistiešāk nosaka to, kā praktiski būs īstenojama līguma priekšmeta izpilde. Tādā gadījumā formālam vārdiskam ietvaram nepiemīt nedz izšķiroša, nedz pati ievērojamākā nozīme, jo to aizstāj starptautisko komerciesisko paražu satura slodze.

To pamato arī viedoklis, ka «[s]tarptautiskās tirdzniecības un komercapgrozības prakse rada ideālo klimatu brīvai līgumisko attiecību struktūru izveidei [...]»²⁹, tādējādi uzsverot, ka tieši tirdzniecības partneru savstarpējā uzticēšanās un tiesību izlietošana labā ticībā noslēgtajam darījumam piešķir

²⁶ Singapūras Republikā Konvencija ir piemērojama kopš 1996. gada 1. marta. Pieejams: https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status [aplūkots 23.07.2024.].

²⁷ Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 24. lpp.

²⁸ Berger P. K. The Creeping codification of the *Lex Mercatoria*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 106.

²⁹ Berger P. K. The Creeping codification of the *Lex Mercatoria*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 106.

gan tā tiesisko dabu, gan saistošo spēku. Turklāt «[...] atzīts princips starptautiskajā uzņēmēju praksē ir paaugstināta atbildība par uzņemto saistību izpildi, tam rezultējoties starptautiski nostiprinātā profesionālās kompetences prezumpcijā»³⁰ jeb pieņemumā, ka otrs darījuma partneris ir savas nozares profesionālis, kas turklāt izzinājis, izpratis un atbilstoši arī piemēro paražas, kas raksturīgas konkrētajai tirdzniecības jomai.³¹

Minētais apliecina, ka paražas kā starptautisko un nacionālo tiesību³² sastāvdaļa ir pazīstama un tiek piemērota arī Latvijā, turklāt ievērojama nozīme tām piemīt, cita starpā regulējot arī kredītiestāžu, sevišķi – komercbanku, savstarpējās attiecības.

Tādējādi, izmantojot jēdzienu «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse», būtībā tiek apgalvots, ka līdzēji – kredītiestādes – kā savstarpēji saistošas atzīst dažādas globāli atzītās un īstenotās prakses, darbības un ieražas, kas saistītas ar banku darbības praktiskajiem, regulatīvajiem un tiesiskajiem procesiem. Līdz ar to termins «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» ir uzskatāms par apzīmējumu starptautiskām, reģionālajām vai nacionālām paražām, kam piemīt saistošs juridisks spēks, reglamentējot līdzēju tiesiskās attiecības kā līgumisko, tā ārpuslīgumisko attiecību ietvaros.

[2] Korespondentattiecību būtības raksturojums un īpatnības banku tiesībās

Ievērojot pētījuma apakšmērķi – noskaidrot korespondentbanku savstarpējo tiesisko attiecību būtību un tiesisko raksturu, iekams pievērsties vispārpieņemto starptautisko banku praksi reglamentējošo tiesību avotu vērtējumam, būtu nepieciešams vismaz lakoniski raksturot korespondentbanku darbību un korespondentattiecību būtību, tai iekļaujoties globālajā banku darbībā.

Korespondentbanku attiecības ir ļoti svarīgas globālajā maksājumu sistēmā un būtiskas arī starptautiskajā tirdzniecībā un globālajā ekonomikā kopumā, tostarp jaunajās tirgus ekonomikas valstīs un jaunattīstības valstīs.³³ Vienlaikus jānorāda, ka korespondentbanku darbība faktiski nav starptautiska banku darbība klasiskā izpratnē, jo tā neietver tiešus ārvalstu ieguldījumus vai jebkādu fizisku klātbūtni ārvalstu tirgū, jo korespondentbankas gan funkcionē kā starpnieks maksājuma rīkojumu izpildē.³⁴

³⁰ Berger P. K. The Creeping codification of the *Lex Mercatoria*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 107.

³¹ Skat. arī: List of Principles, Rules and Standards of the *Lex Mercatoria*. Berger P. K. The Creeping codification of the *Lex Mercatoria*. The Hague: Kluwer Law International, 1999, p. 301.–302.

³² Škoba L., Sakārne I., Novicka S. 1980. gada ANO Konvencijas par starptautiskajiem preču pirkuma līgumiem pamatjautājumi. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 16. lpp.

³³ Adrian T., Hagan S. et al. Recent Trends in Correspondent Banking Relationships: Further Considerations. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 8.

³⁴ Handbook of International Banking. Ed. by A. Mullineux, V. Murinde. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2003, p. 39.; Correspondent banking relationships. Pieejams: <https://www.austrac.gov.au/correspondent-banking-relationships> [aplūkots 15.07.2024.].

Uz korespondentbanku attiecībām cita starpā attiecas arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas / terorisma finansēšanas apkarošanas pasākumi, kas noteikti FATF (Finanšu darījumu darba grupa (angļu – *Financial Action Task Force*), abreviatūra – FATF) rekomendācijās un citos saistošajos tiesību avotos un paražu tiesību nodibināšanai izstrādātajos materiālos.³⁵

Speciālajā literatūrā ticis atzīmēts, ka norēķini starp kredītiestādēm un starpvalstu finanšu maksājumi jau vēsturiski tikuši īstenoti korespondentattiecību līgumu ietvaros, kompensējot filiāļu tīkla neesību, optimizējot kredītiestādes sniedzamā pakalpojuma funkcionalitāti un daudzveidojot papildu peļņas iespējas.³⁶

Starptautiskais Valūtas Fonds korespondentbanku attiecības definējis šādi: «Norēķinu konta (tā sauktā *nostro* konta) nodrošināšana, ko banka nodrošina citai bankai, kura izmanto šo *nostro* kontu, lai atvieglotu tās klientu (piemēram, fizisko un juridisko personu vai pat citu banku) pārrobežu maksājumus un tirdzniecības finansēšanas darījumus. Banka var izmantot *nostro* kontu arī savai likviditātes pārvaldībai un ar to saistītiem pakalpojumiem (skaidras naudas klīrings, īstermiņa aizņemšanās un ieguldījumu pakalpojumi citās valūtās). Banku, kas nodrošina *nostro* kontu, sauc par korespondentbanku, bet banku, kas izmanto *nostro* kontu, sauc par respondentbanku. Attiecības starp korespondentbanku un respondentbanku sauc par korespondentbankas attiecībām (CBR). CBR raksturo to pastāvīgais raksturs, un tās parasti nepastāv vienreizēju darījumu kontekstā.»³⁷

Savukārt Bāzeles Banku uzraudzības komiteja norādījusi, ka korespondentattiecības vispārīgi definējamas kā «[...] vienošanās, saskaņā ar kuru viena banka (korespondentbanka) tur noguldījumus, kas pieder citām bankām (respondentbankām), un sniedz maksājumu un citus pakalpojumus šīm respondentu bankām»³⁸.

Korespondentbanku pakalpojumus ierasts sniegt trīs veidos:

- tradicionālais korespondentbanku pakalpojumu veids ietver respondenta bankas līgumu ar korespondentbanku par maksājumu veikšanu savā un savu tiešo klientu vārdā;
- praksē tiek izmantota arī tā dēvētā ligzdotā (angļu – *nested*) korespondentbanku darbība, kas attiecas uz korespondentbanku, ko izmanto respondentbankas starpklienti (piemēram,

³⁵ Guidance on Correspondent Banking. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Correspondent-banking-services.html> [aplūkots 23.07.2024.]; Handbook of International Banking. Ed. by A. Mullineux, V. Murinde. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2003, p. 42.; Adrian T., Hagan S. et al. Recent Trends in Correspondent Banking Relationships: Further Considerations. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 22.

³⁶ Усоскин В. М., Белоусова В. Ю. Современные системы межбанковских расчетов. Деньги и кредит. №. 11/2010. Pieejams: http://www.hse.ru/data/2012/10/03/1244588536/Usoskin_09_12.pdf [skatīts 13.07.2024.].

³⁷ Grolleman J. D., Jutrsa D. Understanding Correspondent Banking Trends: A Monitoring Framework. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 6.

³⁸ Consultative report: Correspondent banking. Bank for International Settlements, 2015. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d136.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

bankas un finanšu iestādes), kuri pēc tam var izmantot šīs attiecības savstarpējo norēķinu veikšanai;

- atsevišķās jurisdikcijās darbojas arī tā dēvētie *payable-through* konti, kas ir līdzīgi *ligzdotajam* korespondentkontam, bet šo kontu gadījumā respondenta banka ļauj saviem starpklientiem tieši piekļūt korespondentkontam, lai veiktu darījumus savā vārdā.³⁹

Korespondentbanku darbība ir divpusēja vienošanās, kas bieži ietver savstarpējas pārrobežu attiecības vairākās valūtās. Korespondentbanku nolīgumā viena banka (korespondentbanka) nodrošina noguldījumu kontu vai citu saistību kontu un ar to saistītos pakalpojumus citai bankai (respondentbankai), bieži vien arī tās filiālēm.⁴⁰ Lai norēķinātos par darījumiem, kredītējot un debitējot kontus, starp bankām notiek ziņojumu apmaiņa. Šie ziņojumi var būt saistīti ar maksājumiem, tirdzniecības finansēšanu, ārvalstu valūtas vai vērtspapīru darījumiem.⁴¹

Tādējādi **korespondentattiecību galvenās komponentes** ir šādas:

- divpusējs līgums starp divām bankām, saskaņā ar kuru viena no tām sniedz pakalpojumus otrai, un
- kontu atvēršana (respondentam korespondentbankas grāmatvedībā) pakalpojumu sniegšanai un maksājumu pakalpojumu kā korespondentbanku pamatfunkcijas nozīme.⁴²

Raksturojot tiesiskā darījuma būtību, kāds tiek nodibināts starp korespondentbanku un respondentbanku, būtisks apstāklis ir tas, ka korespondentbankā atvērtais korespondentkonts ir nošķirams no noguldījumu konta, jo korespondentkonta izmantošana ir saistīta ar starpbanku maksājumu veikšanu.⁴³ Bāzeles Banku uzraudzības komiteja, sniedzot skaidrojumu par korespondentattiecību būtību un korespondentbankā turēto līdzekļu tiesisko konceptu, norādījusi, ka nozīme piemīt darījuma būtībai – sniegt korespondentbankas pakalpojumu –, tādējādi

³⁹ Adrian T., Hagan S. et al. Recent Trends in Correspondent Banking Relationships: Further Considerations. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 8.

⁴⁰ Guidance on correspondent banking services. Paris: FATF, 2016. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Correspondent-Banking-Services.pdf.coredownload.pdf> [aplūkots 14.07.2024.]; Vasko D. Komercbanku darbības principi Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 16. lpp.

⁴¹ Gustitus L., Bean E., Roach R. Correspondent Banking: A Gateway for Money Laundering. Pieejams: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/correspondent-banking-gateway-money-laundering> [aplūkots 20.07.2024.]; Adrian T., Hagan S. et al. Recent Trends in Correspondent Banking Relationships: Further Considerations. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 8.; The Handbook of AML in Banking. Managing New Challenges for Interest Rates, Liquidity and the Balance Sheet. London: Risk Books, 2017, p. 159.

⁴² Consultative report: Correspondent banking. Bank for International Settlements, 2015. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d136.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

⁴³ Чем отличается расчетный счет от корреспондентского счета? Как узнать корреспондентский счет по расчетному счету. Источник: Чем отличается расчетный счет от корреспондентского. Pieejams: <https://fingu.ru/blog/korrespondentskij-i-raschetnyj-schet-v-chem-raznitsa/> [aplūkots 15.07.2024.].

pastarpinātu lomu piešķirot izmantoto jēdzienu semantiskajai jēgai.⁴⁴ Banku tiesībās un praksē lietotās terminoloģijas skaidrojošā materiālā šī institūcija sevišķi uzsvērusi, ka korespondentbanku attiecību jēga un tiesiskā būtība ir šāda – tā ir «[...] vienošanās, saskaņā ar kuru **viena banka (korespondentbanka) tur noguldījumus, kas pieder citām bankām (respondentiem)**, un sniedz maksājumu un citus pakalpojumus šīm respondentu bankām. Dažos iekšzemes kontekstos šādas vienošanās var dēvēt arī par starpniecības attiecībām. Starptautiskajā banku darbībā ārvalstu respondenta bankas **turētos** atlikumus var izmantot, lai norēķinātos par ārvalstu valūtas darījumiem. Savstarpējās korespondentbanku attiecības var ietvert tā saukto nostro un vostro kontu izmantošanu, lai norēķinātos par ārvalstu valūtas darījumiem»⁴⁵ [autores izcēlumi].

Tādējādi, nosakot starpbanku tiesisko attiecību juridisko iedabu, izšķiroša nozīme piemīt tam, kāda veida pakalpojumu korespondentbanka sniedz respondenbankai. Apstākļos, ja tiesiskā darījuma obligātā sastāvdaļa ir noteikta «loro» korespondentkonta atvēršana korespondentbankā, šādā kontā turētu naudas līdzekļu juridiskā daba ir nošķirama no noguldītiem vai cita veida naudas līdzekļiem un to tiesiskās dabas.⁴⁶ Šādu secinājumu apliecina arī publiski pieejamā informācija, atspoguļojot korespondentattiecību standartlīgumu noteikumus.⁴⁷

Korespondentattiecības nodrošina transakciju izpildi, kas nevar tikt apstrādātas vai īstenotas pašas kredītiestādes maksājumu sistēmā, tādējādi korespondentattiecībām īpaši svarīga nozīme šobrīd piemīt tieši pārrobežu maksājumu veikšanai.⁴⁸ Savukārt šajā kontekstā ir nepieciešams īsi paskaidrot «loro» (vostro; nostro) korespondentkonta darbības specifiku.

Banku darbības praksē ir ierasts, ka «loro» (vostro) tipa kontu (no itāļu val. – «loro conto» – jūsu konts pie mums) atvēršanas un uzturēšanas pakalpojumu komercbankas piedāvā ar mērķi nodrošināt to, ka ārvalstu korespondentbanku uzdevumā tiek turēti finanšu līdzekļi citas valsts valūtā.⁴⁹ Kā skaidrots literatūrā, attiecībā uz Latvijas bankām šie konti *euro* valūtā vai (tiesa –

⁴⁴ Correspondent banking. Bank for International Settlements, 2016, p.9. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

⁴⁵ A glossary of terms used in payments and settlement systems. Bank for International Settlements, 2003, p. 15. Pieejams: https://www.bis.org/cpmi/glossary_030301.pdf [aplūkots 16.07.2024.].

⁴⁶ Корреспондентский счет – можно ли его открыть и зачем он нужен. Pieejams: <https://www.sravni.ru/rko/info/korrespondentskij-schet-banka-chto-eh-to/> [aplūkots 16.07.2024.].

⁴⁷ Договор корреспондентского счета банка-резидента. Pieejams: https://www.ziraatbank.ru/Documents/Category/ZFG_RUSSIA_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B8-%D0%B8%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB-23-04-2021%D0%B3_-pdf_258.pdf [aplūkots 16.07.2024.].

⁴⁸ Kokkola T. Payments, Securities and Derivatives, and the Role of Eurosystem. Frankfurt: European Central Bank, 2010, p. 39.

⁴⁹ Banku darbība. Rīga: [b.i.], 1997, 65.–66. lpp.; Miškina K. Starpbanku maksājumu sistēmu attīstības problēmas un perspektīvas Eiropā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 37. lpp.

daudz retāk) citā valūtā atbilstoši vienošanās nosacījumiem ir «loro» vostro konti, tas ir, «jūsu» jeb kredītiestādes klienta konti, jo «[...] tajos esošie finanšu līdzekļi pieder citām bankām.»⁵⁰

Tieši korespondentkontā turēto naudas līdzekļu piederības ziņā svarīgs ir norādījums, ka korespondentattiecībās esošo banku praksē lietoti termini «nostro» (no itāļu val. – mūsu) un «loro» (*vostro*; latīņu – jūsu) tiek izmantoti, lai raksturotu viena un tā paša konta būtību no dažādām perspektīvām un lai atšķirtu divas viena un tā paša bilances un darījumu kopas ierakstu pozīcijas.⁵¹

Citiem vārdiem – «[n]o tās bankas viedokļa, kuras nauda tiek turēta citā bankā, «nostro» ir mūsu naudas konts, kas tiek turēts otrā bankā, un «vostro» ir citas bankas naudas konts, kas tiek turēts mūsu bankā. Tādējādi šajā ziņā tiek lietots termins «vostro», lai apzīmētu korespondentbankas pakalpojumu sniedzēja perspektīvu, savukārt termins «nostro», lai apzīmētu banku, kas saņem pakalpojumu.»⁵²

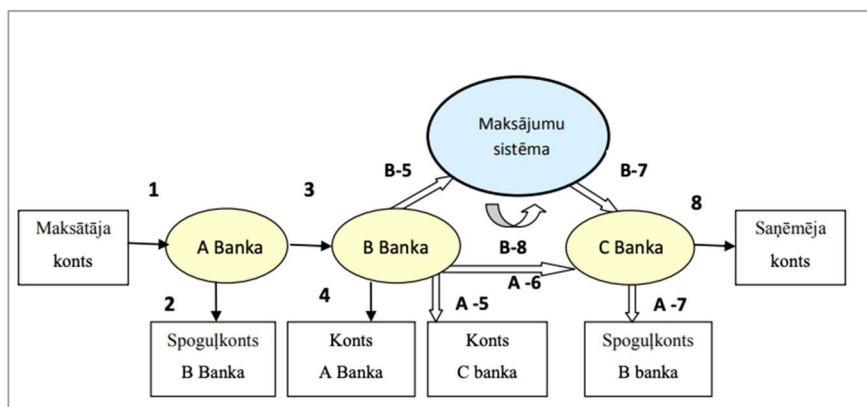
Shematiski korespondentattiecību būtību iespējams attēlot šādi:⁵³

⁵⁰ Banku darbība. Rīga: [b.i.], 1997, 65.–66. lpp.

⁵¹ Withdrawal from Correspondent Banking; Where, Why, and What to Do About It. Washington DC: The World Bank Group, 2015, p. 13. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/113021467990964789/pdf/101098-revised-PUBLIC-CBR-Report-November-2015.pdf> [skatīts 14.07.2024.]; Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 07.07.2024.]

⁵² Withdrawal from Correspondent Banking; Where, Why, and What to Do About It. Washington DC: The World Bank Group, 2015, p. 13. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/113021467990964789/pdf/101098-revised-PUBLIC-CBR-Report-November-2015.pdf> [skatīts 14.07.2024.].

⁵³ Miškina K. Starpbanku maksājumu sistēmu attīstības problēmas un perspektīvas Eiropā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2013, 38. lpp.

1. Maksātāja kots debetēšana A Bankā
2. B Bankas spoguļkots A Bankā kreditēšana (kots domāts grāmatvedības norēķiniem)
3. Maksājuma ziņojuma nodošana no A Bankas uz B Banku caur finanšu tīklu
4. A bankas kots debetēšana B bankā (loro kots)

A – Tikai korespondentattiecības

5. C Bankas kots kreditēšana B Bankā
6. Maksājuma ziņojuma nodošana no B Bankas uz C Banku caur finanšu tīklu.
7. B Bankas spoguļkots kreditēšana C Bankā (kots domāts grāmatvedības norēķiniem)
8. Saņēmēja kots kreditēšana C Bankā

B – Maksājumu sistēmu iesaistīšana

5. Maksājuma ziņojums no B Bankas uz maksājumu sistēmu
6. Norēķini caur maksājumu sistēmu
7. Maksājuma ziņojums no maksājumu sistēmas uz C Banku.
8. Saņēmēja kots C Bankā kreditēšana

Kā jau atzīmēts, korespondentkonti var tikt uzturēti arī tāpēc, lai nodrošinātu kredītiestādes likviditāti.⁵⁴ Šādā gadījumā naudas līdzekļi tiek turēti citas kredītiestādes *nostro* kontā, neveicot ar tiem darījumus.

Savukārt Eiropas Savienības Tiesa savā judikatūrā ir vērtējusi lietu, kurā cita starpā faktisko apstākļu izklāstā konstatēja, ka korespondentattiecībās esošas kredītiestādes ir atbildīgas par maksājuma rīkojuma izpildi vienīgi apstākļos, ja respondentbanka (banka, kurai rīkojums jāizpilda) ir iepriekš saņēmusi līdzekļus no korespondentbankas ar uzdevumu veikt šo līdzekļu tālāku pārveidumu, izpildot maksājuma rīkojumu.⁵⁵

Apkopojot minēto, norādāms, ka korespondentbanku darbība (un līdz ar to arī korespondentbanku attiecības) ir definējama kā ar banku darbību saistītu pakalpojumu sniegšana, ko viena banka sniedz citai bankai, lai veiktu trešo pušu maksājumus, tirdzniecības darījumus un apstrādātu čeku un vērstpapīru klīringa vajadzības noteiktā valūtā.⁵⁶ Šie pakalpojumi var ietvert norēķinu vai citu saistību kots un saistīto pakalpojumu sniegšanu.⁵⁷ Korespondentbanka dod iespēju saviem klientiem – respondentiem – sniegt savukārt saviem klientiem pārrobežu produktus un pakalpojumus. Korespondentbanka faktiski darbojas kā respondenta aģents vai starpnieks, veicot

⁵⁴ Kumar A., Nair A et al. Expanding Bank Outreach through Retail Partnerships. Washington D.C.: The World Bank, 2006, p. 34.; Schroeder R. M. Bank officers handbook of Commercial banking law within the United States. Sixth edition. [B.v.]: Warren, Gorham & Lamont, 1988, p. 21-12.

⁵⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2020. gada 2. aprīļa spriedums lietā C-480/18, «PrivatBank» AS pret Finanšu un kapitāla tirgus komisiju, ECLI:EU:C:2020:274, para. 31.–36.

⁵⁶ Hackney V. J., Shafer L. K. The Regulation of International Banking: An Assessment of International Institutions. North Carolina Journal of International Law, Vol. 11, No. 3, 1986, p. 475–496.

⁵⁷ Basel Committee on Banking. Supervision The Basel Framework, p. 1114. Pieejams: <https://www.bis.org/baselframework/BaselFramework.pdf> [aplūkots 12.07.2024.]

maksājumus vai citus darījumus respondenta klientiem.⁵⁸ Korespondentattiecības raksturo to pastāvīgais, atkārtotais raksturs, un tās parasti nepastāv vienreizēju darījumu kontekstā.⁵⁹

[3] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība starptautiskajos tiesību avotos

Viens no vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izziņas avotiem ir starptautiskie tiesību avoti un prakse, kas tiek veidota, balstoties uz šiem avotiem. Banku tiesību regulējums un prakse attīstās, ievērojot ne tikai kopējās globālās tiesību un sadzīves evolūcijas tendences, bet arī reaģējot uz dažāda mēroga saasinājumiem finanšu un monetārajā sistēmā. Tādējādi likumsakarīgi vērojams, ka ikreiz, kad pasauli vai kādu tās reģionu satricina nopietna finanšu krīze, tā atspoguļojas arī ilgtermiņa piemērošanai paredzētos tiesiskajos un praktiskajos risinājumos.⁶⁰

Šī prakse veidojas kā komplekss vairāku subjektu radīto dokumentu un regulatīvo aktu kopums, iesaistoties gan makroprudenciālās uzraudzības iestādēm, gan darbojoties sevišķiem krīžu novēršanas pasākumiem, gan organizācijām, kas izveidotas, reaģējot uz šādu norišu sekām. Starptautiskās banku prakses izstrāde un realizēšana ir process, kuru ierasts iedalīt četros posmos: politisko lēmumu pieņemšana, starptautisko finanšu tiesību normu pieņemšana, koordinēšana un starptautisko finanšu tiesību normu izpilde.⁶¹

Būtiski uzsvērt, ka starptautiskās finanšu tiesības, kas reglamentē kredītiestāžu darbību, iedalāmās kā starptautiskajās publiskajās finanšu tiesībās, tā starptautiskajās privātajās finanšu tiesībās. Šis iedalījums variē atbilstoši tam, kurš ir attiecīgo tiesību avotu izdevējs.⁶²

Starptautisko un ar pārrobežu raksturu apveltītu publisko tiesību avotu loku veido dažādu starpvaldību organizāciju, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas pieņemtie akti, Starptautiskā privāttiesību unifikācijas institūta (UNIDROIT) un tirdzniecības asociāciju, piemēram, Starptautiskās Tirdzniecības kameras (ICC) un Starptautiskās mijmaiņas darījumu un atvasināto instrumentu asociācijas (ISDA) pieņemtie tiesību akti un izstrādātie materiāli vienotas prakses veidošanai.

⁵⁸ Wolfsberg Financial Crime Principles for Correspondent Banking. Pieejams: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/431f9f38-d56d-426d-b929-620371131654> [aplūkots 14.07.2024.].

⁵⁹ Wolfsberg Financial Crime Principles for Correspondent Banking. Pieejams: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/431f9f38-d56d-426d-b929-620371131654> [aplūkots 14.07.2024.].

⁶⁰ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 25.

⁶¹ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 105.

⁶² Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 90.

Starptautiskās publiskās banku tiesības tiek definētas kā starptautisko finanšu tiesību normu kopums, kas attiecas tikai uz bankām, un ar tām tiek tiecas sasniegt divējādus mērķus: pirmkārt, nodrošināt banku pakalpojumu sniegšanas tirgus brīvību (autonomiju) un, otrkārt, nodrošināt banku sistēmas stabilitāti.⁶³ Tieši pēdējā mērķa īstenošanai galvenokārt funkcionē šī tiesību nozare, ietverot prasības, kas attiecas uz banku licencēšanu, mikrouzraudzību un makroprudenciālo uzraudzību, sistēmas uzraudzību, banku reorganizācijas procesu, likvidāciju, maksātspēju, noguldījumu garantijām un citiem aspektiem.⁶⁴

Savukārt starptautiskās privāttiesības banku nozarē veido starptautisko finanšu darījumu un nolīgumu slēgšanu reglamentējošās tiesību normas, kas galvenokārt ir atkarīgas no pušu izvēles vai būtiskākās saiknes ar konkrētu valsti (tiesību normu kolīzijas apstākļos), sabiedriskās kārtības noteikumi un imperatīvās tiesību normas, kā arī vienotās civiltiesību vai komerciesību normas, kas reglamentē šādu tiesisko attiecību saturu.⁶⁵ Šādus noteikumus var pieņemt vai nu valsts līmenī, vai ar starpvalstu līgumiem. Praksē daudzi noteikumi, kas reglamentē starptautiskos finanšu darījumus, ir paredzēti arī standarta līguma noteikumos. Ja tajos ir iekļauti starptautisko tirdzniecības asociāciju izstrādāti noteikumi, tie atbilst starptautisko finanšu darījumu tiesību aktiem.

Visbeidzot, starptautisko finanšu tiesību avotu loku veido tie materiāli, kas attiecas uz starpvalstu finanšu darījumiem, kurus parasti regulē divpusēji nolīgumi.⁶⁶

Starptautiskā Valūtas Fonda materiāli un prakses rekomendācijas

Starptautiskās finanšu sistēmas «arhitektūra» sāka veidoties pagājušā gadsimta 70. gados, cita starpā šī mērķa īstenošanai izveidojot Starptautisko Valūtas Fondu (angļu – *The International Monetary Fund*, abreviatūra latviešu valodā – SVF).⁶⁷ Tā ir viena no būtiskākajām institūcijām, kas veido un praksē nodrošina starptautisko publisko finanšu tiesību normu īstenošanu.⁶⁸

⁶³ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 87–88.

⁶⁴ Hackney V. J., Shafer L. K. *The Regulation of International Banking: An Assessment of International Institutions*. North Carolina Journal of International Law, Vol. 11, No. 3, 1986, p. 475–496.; Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 87–88.

⁶⁵ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 90.

⁶⁶ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 90.

⁶⁷ *The Withdrawal of Correspondent Banking Relationships: A Case for Policy Action*. 2016. Pieejams: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1606.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

⁶⁸ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 85.

Lai gan SVF darbība pēc būtības nav regulatīva, tā tomēr ievērojami ietekmē starptautisko banku kreditēšanas praksi un operācijas. Neatkarīgi no tā, vai aizdevumus jaunattīstības valstīm izsniedz valsts vai privātas bankas, SVF parasti iesaistās sarunās par šo aizdevumu izsniegšanas iespēju, kārtību un noteikumiem. Dažos gadījumos parādnieka valsts lūdz SVF iesaistīties, lai iegūtu piekļuvi SVF kredītlīdzekļiem un finanšu zināšanām.

Savukārt kreditori pieprasa SVF iesaistīšanos, lūdzot SVF stabilizācijas programmu īstenošanu kā priekšnosacījumu vai nodrošinājumu atkārtotām sarunām par parādu vai turpmākai kreditēšanai. Kreditoru skatījumā SVF dalība apliecina parādniekvalsts ekonomikas pārvaldību un parasti nodrošina ārvalstu aizdevējiem to, ka valsts finansiālā situācija ir ilgtspējīga.⁶⁹

Būtībā Starptautiskā Valūtas Fonda darbība ir uzlūkojama kā starptautiska mēroga foruma pastarpināta uzraudzība pār finanšu iestāžu un kredītiestāžu globālās prakses tendencēm. Šī uzraudzība nevar tikt realizēta tieši, bet gan izmantojot dažādus ieteikuma rakstura dokumentus un vadlīnijas, kas tiek publicēti kā, piemēram, tematiskie pārskati, valstu un jurisdikciju salīdzinošie pārskati, finanšu sektora novērtēšanas pārskati un tamlīdzīgi materiāli.⁷⁰

SVF periodiski izstrādā un publicē tā dēvētos labās prakses kodeksus, rekomendējot uzlabojumus banku darbības praksē. Par būtiskākajiem šāda rakstura dokumentiem nereti tiek uzskatīti ieteikumi par caurredzamības prakses veicināšanu banku darbībā, pārskatatbildības principa ieviešana, pārskatu pieejamība par fiskālo darbību, fiskālo risku analīze un citi.⁷¹

Atsevišķos pētījumos Starptautiskais Valūtas Fonds ir pievērsies arī korespondentattiecību novērtējumam, tostarp – aplūkojot, kā šīs attiecības ietekmē globālie finanšu sistēmas satricinājumi.⁷² 2016. gadā veiktā pētījuma ietvaros SVF puda rekomendāciju pārrobežu maksājumos iesaistītām korespondentbankām fiksēt adekvātu informācijas apjomu par darījumiem respondentbankā esošajā nostro kontā.⁷³ Tāpat korespondentattiecībās tiek ieteikts uzturēt atbilstošas monitoringa sistēmas darījumu uzraudzībai un atbilstošai risku pārvaldībai.⁷⁴

⁶⁹ Hackney V. J., Shafer L. K. The Regulation of International Banking: An Assessment of International Institutions. North Carolina Journal of International Law, Vol. 11, No. 3, 1986, p. 475–496.

⁷⁰ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 122.

⁷¹ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 147.

⁷² Grolleman J. D., Jutrsa D. Understanding Correspondent Banking Trends: A Monitoring Framework. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 6.

⁷³ Grolleman J. D., Jutrsa D. Understanding Correspondent Banking Trends: A Monitoring Framework. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 8.

⁷⁴ Grolleman J. D., Jutrsa D. Understanding Correspondent Banking Trends: A Monitoring Framework. [B.v.]: International Monetary Fund, 2017, p. 8.

Visi SVF publicētie pētījumi un pārskati, kā arī citi materiāli ir publiski pieejami tīmeklī.⁷⁵ Tādējādi šīs organizācijas izstrādātie pētījumi ir atzīstami par daļu no vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses, pilnveidojot izpratni par globāli pieņemtajām ieražām tostarp banku tiesību jomā un darbībā.

Pasaules Bankas materiāli un prakses rekomendācijas

Tiek uzskatīts, ka starptautiskā finanšu tiesību būtība un prakse tiek veidota īpaša veida «starptautiskos forumos».⁷⁶ Par tādu forumu līdztekus Starptautiskajam Valūtas Fondam tiek atzīta arī Pasaules Banka (angļu – *The World Bank*) un tās struktūrorganizācijas.⁷⁷

Kā attīstības un projektu finansēšanas iestāde Pasaules Banka nav regulējošā iestāde, tomēr daudzas tās darbības papildina SVF darbības un ietekmē banku starptautiskās kreditēšanas operācijas, kā arī kopējo praksi, apkalpojot klientus un sadarbojoties ar citām kredītiestādēm.⁷⁸

Aplūkojot vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses jēdzienu Pasaules Bankas izstrādāto dokumentu perspektīvā, sevišķi būtiski ir efektīvas kredītiestāžu maksātnespējas procedūras norises un kreditoru tiesību aizsardzības principu ieviešana, kurus Pasaules Banka jau 2001. gadā izstrādāja kopā ar citām starptautiskajām finanšu uzraudzības institūcijām.

Šie principi, kas periodiski tiek atjaunināti, paredz ieteikumus tādu aspektu regulēšanai kā kredītiestāžu reorganizācijas un likvidācijas / maksātnespējas procedūru norise; komerciesu un maksātnespējas speciālistu darbība; ārpustiesas strīdu regulēšana; kreditēšanas pieejamība; kreditoru tiesību aizsardzība un kredītriska pārvaldība.⁷⁹

Pasaules Banka savā tīmekļa vietnē ir publicējusi atvērto datu repozitoriju, kurā pieejama statistikas informācija, pētījumi,⁸⁰ rekomendācijas un praktiska rakstura ieteikumi globālās finanšu sistēmas un ar to saistīto kredītiestāžu darbības attīstīšanai.⁸¹

Bāzeles Banku uzraudzības komitejas (BCBS) un Starptautiskās norēķinu bankas (BIS) materiāli un prakses rekomendācijas

⁷⁵ Research at IMF. Pieejams: <https://www.imf.org/en/Research> [aplūkots 11.07.2024.].

⁷⁶ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 105.

⁷⁷ Anti-Money-Laundering (AML) & Countering Financing of Terrorism (CFT) Risk Management in Emerging Market Banks. 2019. Pieejams: <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/45464-ifc-aml-report.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

⁷⁸ Hackney V. J., Shafer L. K. *The Regulation of International Banking: An Assessment of International Institutions*. North Carolina Journal of International Law, Vol. 11, No. 3, 1986, p. 475–496.

⁷⁹ Gortsos V. C. *The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law*. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 147.

⁸⁰ The World Bank Open Knowledge Repository. Pieejams: <https://openknowledge.worldbank.org/home> [aplūkots 14.07.2024.].

⁸¹ World Bank Open Data. Pieejams: <https://data.worldbank.org/> [aplūkots 14.07.2024.].

Kā vieni no neapstrīdami ietekmīgākajiem starptautiskajiem forumiem finanšu nozares regulēšanai globālā mērogā tiek uzskatīta Bāzeles Banku uzraudzības komiteja⁸² (angļu – *Basel Committee on Banking Supervision*) un Starptautisko norēķinu banka⁸³ (angļu – *Bank for International Settlements*; standarta abreviatūra – BIS), kas veido tā dēvēto Bāzeles regulējuma kopu jeb Bāzeles procesu.⁸⁴ Bāzeles regulējums ir pasaules mēroga standartu kopums, par kuru ieviešanu un īstenošanu savās jurisdikcijās ir vienojušies šīs organizācijas dalībnieki.

Starptautisko norēķinu banka ir starptautiska organizācija, kas dibināta 1930. gadā un kuras akciju turētāji šobrīd ir sešdesmit divas nacionālās centrālās bankas un monetārās iestādes, kā arī Eiropas Centrālā Banka.⁸⁵ Organizācijā apvienojies ievērojams skaits ekonomikas un finanšu nozaru speciālistu, kas regulāri atjaunina un izstrādā standartus, kas attiecināmi uz banku praksi un starptautiskajiem finanšu norēķiniem.⁸⁶

Savukārt Bāzeles Banku uzraudzības komitejas, kas dibināta 1971. gadā,⁸⁷ sekretariāts atrodas Starptautisko norēķinu bankas mītnes vietā Bāzelē, Šveicē, un tās uzdevums ir veicināt atbildīgu banku globālo darbību un noteikt kredītiestāžu uzraudzības standartus. Šo praksi Bāzeles Banku uzraudzības komiteja aizsāka 1997. gadā, publicējot pirmo redakciju ieteikuma dokumentam «Efektīvas banku uzraudzības pamatprincipi», kas «[...] kalpo par galveno atskaites punktu banku uzraudzības iestādēm un regulē banku mikroprudenciālo uzraudzību (un regulējumu) katrā valstī, lai nodrošinātu tās efektivitāti»⁸⁸.

Ievērojot Eiropas Centrālā Bankas būtisko iesaisti Bāzeles procesā, gan BIS, gan Bāzeles Banku uzraudzības komitejas publicētie materiāli un kredītiestāžu darbības standarti jo sevišķi aktuāli ir Eiropas Savienībā funkcionējošo banku darbības kontekstā. Būtībā viss Eiropas Savienības līmenī izstrādātais tiesiskais ietvars atbilst Bāzeles nolīgumiem un standartiem un ir saskaņots ar vienoto

⁸² The Basel Committee – overview. Pieejams: <https://www.bis.org/bcbs/index.htm> [aplūkots 24.07.2024.].

⁸³ Bank for International Settlements. Pieejams: <https://www.bis.org/index.htm> [aplūkots 24.07.2024.].

⁸⁴ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 110.

⁸⁵ Hackney V. J., Shafer L. K. The Regulation of International Banking: An Assessment of International Institutions. North Carolina Journal of International Law, Vol. 11, No. 3, 1986, p. 475–496; Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 113.

⁸⁶ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 113.

⁸⁷ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 162.

⁸⁸ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 140.

noteikumu kopumu banku praksē. Šis regulējums attiecas uz visām finanšu iestādēm vienotajā tirgū.⁸⁹

Kopš 2010. gada Bāzeles process darbojas atbilstoši Bāzele III modelim, ņemot vērā materiālus un to atjauninājumus, kas tapuši pēc attiecīgā laikposma.⁹⁰

Bāzeles standarti, kas reglamentē banku darbības un uzraudzības pamatnoteikumus, tiek iedalīti šādās grupās:

1) Tvērums un definīcijas.⁹¹

Šis standarts apraksta Bāzeles pamatprincipu piemērošanas jomu.

2) Kapitāla definīcija.⁹²

Standartā aprakstīti kritēriji, kuriem jāatbilst banku kapitāla instrumentiem, lai tie būtu saskanīgi ar Bāzeles regulējuma kapitāla prasībām, kā arī nepieciešamās regulatīvās korekcijas un pārejas pasākumi.

3) Uz risku balstīta kapitāla prasības.⁹³

Šajā standartā aprakstīta uz risku balstīta kapitāla prasību sistēma.

4) Riska svērto aktīvu aprēķināšana kredītriskam.⁹⁴

Šajā standartā aprakstīts, kā aprēķināt kapitāla prasības kredītriskam.

5) Riska svērto aktīvu aprēķināšana tirgus riskam.⁹⁵

Šajā standartā aprakstīts, kā aprēķināt kapitāla prasības tirgus riskam un kredīta novērtējuma korekcijas riskam.

⁸⁹ EU banking law.

Pieejams: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.en.html>
[aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁰ EU banking law.

Pieejams: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.en.html>
[aplūkots 17.07.2024.]

⁹¹ Scope and definitions. Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/SCO.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹² Definition of capital. Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/CAP.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹³ Risk-based capital requirements.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/index.htm?m=3%7C14%7C697 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁴ Calculation of RWA for credit risk.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/CRE.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁵ Calculation of RWA for market risk.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/MAR.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

6) Riska svērto aktīvu aprēķināšana operacionālajam riskam.⁹⁶

Šajā standartā aprakstīts, kā aprēķināt operacionālā riska kapitāla prasības.

7) Sviras rādītājs.⁹⁷

Šis standarts apraksta vienkāršu, pārredzamu, uz risku nebalstītu sviras rādītāju. Šā pasākuma mērķis ir ierobežot aizņemto līdzekļu īpatsvara palielināšanos banku sektorā un pastiprināt uz risku balstītās prasības ar vienkāršu, uz risku nebalstītu «atbalsta» pasākumu kopumu.

8) Likviditātes seguma rādītājs.⁹⁸

Šajā standartā aprakstīts likviditātes seguma rādītājs – pasākums, kas veicina bankas likviditātes riska profila īstermiņa noturību.

9) Neto finansējuma stabilitātes rādītājs.⁹⁹

Neto finansējuma stabilitātes rādītājs noteic, ka bankām jāsaglabā stabils finansējuma profils attiecībā pret to aktīvu un ārpusbilances darbību struktūru.

10) Liela riska darījumi.¹⁰⁰

Lielo riska darījumu regulējums ierobežo maksimālos zaudējumus, kas bankai varētu rasties pēkšņa darījuma partnera bankrota gadījumā, līdz līmenim, kas neapdraud bankas maksātspēju. Šis standarts nosaka, ka bankām jānovērtē to riska darījumi ar vienu darījuma partneri vai saistītu darījuma partneru grupu un jāierobežo lielo riska darījumu apjoms attiecībā pret to kapitālu.

11) Maržinālvērtības prasības.¹⁰¹

Šis standarts nosaka minimālos standartus maržas prasībām atvasinātajiem finanšu instrumentiem, kuru tīrvērtē netiek veikta centralizēti. Šādas prasības mazina sistēmisko risku

⁹⁶ Calculation of RWA for operational risk.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/OPE.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁷ Leverage ratio. Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/LEV.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁸ Liquidity Coverage Ratio.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/LCR.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

⁹⁹ Net stable funding ratio.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/NSF.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

¹⁰⁰ Large exposures. Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/LEX.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

¹⁰¹ Margin requirements.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/MGN.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

attiecībā uz nestandardizētiem atvasinātajiem instrumentiem, samazinot izplatīšanās un papildu riskus un veicinot centralizētu klīringu.

12) Uzraudzības pārskatīšanas process.¹⁰²

2. pīlāra uzraudzības pārbaudes process nodrošina, ka bankām ir pietiekams kapitāls un likviditāte, lai segtu visus riskus, kas saistīti ar to uzņēmējdarbību, īpaši attiecībā uz riskiem, kas nav pilnībā ietverti 1. pīlāra procesā, un veicina labu riska pārvaldību.

13) Informācijas atklāšanas prasības.¹⁰³

Šis standarts nosaka informācijas atklāšanas prasības, kuru mērķis ir veicināt tirgus disciplīnu.

14) Efektīvas banku uzraudzības pamatprincipi.¹⁰⁴

Bāzeles pamatprincipi ir visaptverošs standarts, lai izveidotu stabilu pamatu banku sektora regulējumam, uzraudzībai, pārvaldībai un riska pārvaldībai.

Pilnīga, savlaicīga un konsekventa Bāzeles standartu akceptēšana un ieviešana ir ļoti svarīga, lai:

- uzlabotu globālās banku sistēmas noturību;
- veicinātu uzticēšanos prudenciālajiem rādītājiem;
- veicinātu paredzamu un pārredzamu regulatīvo vidi starptautiski aktīvām bankām.¹⁰⁵

Tāpēc Bāzeles Banku uzraudzības komiteja un tās vadošā struktūra – Centrālo banku vadītāju un uzraudzības iestāžu vadītāju grupa – par galveno prioritāti noteikusi pilnīgu un efektīvu Bāzeles standartu ieviešanu visā pasaulē.¹⁰⁶ Komiteja regulāri uzrauga un novērtē šos aspektus – standartu ieviešanas savlaicīgumu un ievērošanas konsekvensi.¹⁰⁷ Tā, piemēram, jurisdikciju novērtējumos tiek pārbaudīts, cik lielā mērā katras dalībvalsts (Eiropas Savienības gadījumā tiek vērtētas visas dalībvalstis kopumā) jurisdikcijā spēkā esošie noteikumi ir saskaņoti ar minimālajiem

¹⁰² Supervisory review process.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/SRP.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

¹⁰³ Disclosure requirements.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/DIS.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

¹⁰⁴ Core Principles for effective banking supervision.

Pieejams: https://www.bis.org/basel_framework/standard/BCP.htm?tldate=20240720 [aplūkots 17.07.2024.]

¹⁰⁵ Sk. arī: Correspondent banking 3.0. White paper. Pieejams: <https://www.swift.com/swift-resource/2936/download> [aplūkots 14.07.2024.].

¹⁰⁶ Implementation and evaluation of the Basel standards.

Pieejams: <https://www.bis.org/bcbs/implementation.htm?m=89> [aplūkots 12.07.2024.]

¹⁰⁷ Implementation and evaluation of the Basel standards.

Pieejams: <https://www.bis.org/bcbs/implementation.htm?m=89> [aplūkots 12.07.2024.]

regulatīvajiem standartiem, par kuriem vienojusies Bāzeles Banku uzraudzības komiteja. Katra novērtējuma rezultāti tiek publicēti atsevišķā ziņojumā par konkrēto jurisdikciju.¹⁰⁸

Aspektā par korespondentattiecību darbības īpatnībām Bāzeles Banku uzraudzības komiteja 2014. gadā izstrādāja rekomendāciju kopumu par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanas prasībām un ar šo jomu saistīto risku pārvaldību korespondentbanku savstarpējos darījumos, uzsverot nepieciešamību veikt gan pienācīgu risku novērtējumu, gan klientu pārbaudi.¹⁰⁹ Šis materiāls periodiski tiek atjaunināts, nodrošinot aktuālo tendenču ievērošanu arī korespondentattiecībās un veiktajos darījumos.

Savukārt BIS ir publicējusi materiālus, kas attiecināmi uz SWIFT ziņojumu sagatavošanas praksi, izpildot respondentbankas doto maksājuma rīkojumu un veicot attiecīgu līdzekļu pārvedumu, norādot pārveduma pasūtītāju un galasaņēmēju (tas ir, pirmās un pēdējās bankas klientus).¹¹⁰

Tādējādi atzīstams, ka Bāzeles process jeb regulējums ir viens no būtiskākajiem vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses avotiem, kas ietiecas arī reģionālā un nacionālā līmeņa prakses avotu izveides procesā un ievērojami ietekmē to, kā kredītiestādes organizē savu darbu atbilstoši jaunākajām tendencēm. Korespondentbanku attiecībās sevišķi svarīgi ir Bāzeles Banku uzraudzības komitejas publicētie standarti, kas saistīti gan ar klientu pārbaudes pasākumu veikšanu, gan darījumu monitoringu un pārrobežu norēķinu sistēmas uzturēšanu.¹¹¹

Volfsberga grupas materiāli un prakses rekomendācijas

Starptautisko regulatīvo iestāžu vidū ierasts minēt arī Wolfsberga grupu (angļu – *Wolfsberg Group*). Tā ir 1999. gadā dibināta organizācija, kurā apvienojušās 12 globāla mēroga bankas ar mērķi izstrādāt vadlīnijas finanšu noziegumu risku pārvaldībai un citiem banku praksē aktuāliem jautājumiem.

Volfsberga grupas publikācijas ir paredzētas dažādu valstu uzraudzības un regulatīvajām iestādēm ar nolūku izcelt labāko praksi un citām finanšu iestādēm, kuras var izvēlēties pārņemt publikācijās izklāstītās pieejas un tādējādi uzlabot finanšu noziegumu riska pārvaldības vispārējo standartu visā pasaules finanšu pakalpojumu nozarē, kā arī bankām, kas vēlas savā ikdienas darbā pārņemt pasaules lielāko banku rekomendācijas par atbilstošu profesionālās darbības realizēšanas praksi.

¹⁰⁸ RCAP Jurisdictional assessments: regulatory implementation consistency.

Pieejams: https://www.bis.org/bcbs/implementation/rcap_jurisdictional.htm [aplūkots 14.07.2024.]

¹⁰⁹ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016.

Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 07.07.2024.]

¹¹⁰ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016.

Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.]

¹¹¹ Guidance on correspondent banking services. Paris: FATF, 2016. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Correspondent-Banking-Services.pdf.coredownload.pdf> [aplūkots 14.07.2024.].

Volfsberga grupas darbības kontekstā jāizceļ apstāklis, ka šīs organizācijas paspārnē tikušas izstrādātas vadlīnijas, kas reglamentē klientu pārbaudes nosacījumus korespondentattiecību ietvaros.¹¹² Šāda izvēle saistīta ar to, ka korespondentattiecībām piemīt atsevišķas īpatnības, kas tās nošķir no standarta banku pakalpojumu prakses, ņemot vērā, ka korespondentattiecības primāri funkcionē starp (vismaz) divām kredītiestādēm.

Volfsberga grupas izstrādāto vadlīniju ievērošana korespondentattiecībās esošām bankām nozīmē iespēju pazemināt kopējo risku līmeni attiecībā uz šādām tiesiskajām attiecībām vai vismaz iespēju mazināt risku, kas saistīts ar potenciālā sadarbības partnera – korespondentbankas – riskiem.¹¹³ Kā to atzīmējusi Volfsberga grupa, vadlīniju ievērošana sekmē kredītiestāžu banku darbības efektivitāti un līdzekļu racionālu izlietojumu, vienlaikus pietiekamā līmenī pārliecinoties par korespondentbankas klientu līdzekļu izcelsmes likumību (starptautiski pazīstams ar jēdzienu «KYCC» jeb zini sava klienta klientu).¹¹⁴

Būtiska loma korespondentattiecību prakses reglamentācijā piemīt apstāklim, ka Volfsberga grupa apstiprinājusi maksājuma ziņojumu standartus,¹¹⁵ kas piemērojami, izpildot korespondentbankai doto maksājuma rīkojumu.¹¹⁶ Šis standarts paredz četrus fundamentālus principus:

- i) finanšu iestādēm nevajadzētu izlaist, dzēst vai mainīt informāciju maksājumu ziņojumos vai rīkojumos, lai izvairītos no tā, ka maksājumu procesā šo informāciju atklāj citas finanšu iestādes;
- ii) finanšu iestādēm nevajadzētu izmantot kādu konkrētu maksājumu ziņojumu, lai izvairītos no tā, ka maksājumu procesā šo informāciju atklāj citas finanšu iestādes;
- iii) ievērojot piemērojamās tiesību aktus, finanšu iestādēm pēc iespējas pilnīgāk jāsadarbojas ar citām maksājumu procesā iesaistītajām finanšu iestādēm, pieprasot sniegt informāciju par iesaistītajām pusēm; un
- iv) finanšu iestādēm stingri jānodrošina savas korespondentbankas ievērot šos principus.¹¹⁷

¹¹² Strengthen your correspondent risk management. Pieejams: <https://www.swift.com/our-solutions/compliance-and-shared-services/financial-crime-compliance/compliance-analytics-solutions/correspondent-monitoring> [aplūkots 14.07.2024.].

¹¹³ Wolfsberg Financial Crime Principles for Correspondent Banking. Pieejams: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/431f9f38-d56d-426d-b929-620371131654> [aplūkots 14.07.2024.].

¹¹⁴ Wolfsberg Financial Crime Principles for Correspondent Banking. Pieejams: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/431f9f38-d56d-426d-b929-620371131654> [aplūkots 14.07.2024.].

¹¹⁵ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

¹¹⁶ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

¹¹⁷ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

Ar Bāzeles regulējumu vienlaikus tiek stiprināta arī Volsberga grupas izstrādātās «Korespondentbanku uzticamības pārbaudes anketas» ieviešana un izmantošana praksē.¹¹⁸ Šī anketa tiek uzskatīta par globālu regulatīvo standartu korespondentattiecībās, nosakot iegūstamās un apkopojamās informācijas minimumu par korespondentbankas klientu loku un darbības specifiku.¹¹⁹

Starptautiskās tirdzniecības palātas materiāli un prakses rekomendācijas

Kā jau atzīmēts iepriekš, būtisks vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses avots ir Starptautiskās Tirdzniecības palātas (ICC) publicētie pētījumi un labās prakses apkopojumi. Tiek uzskatīts, ka ICC ir viena no globāli nozīmīgākajām institūcijām banku nozares regulējuma izstrādei.

Tās paspārnē darbojas arī ICC Banku komisija, kurā apvienojušies vairāk nekā 600 ekspertu no 100 pasaules valstīm. Tā ir vadošā globālā banku nozares noteikumu izstrādes iestāde. Tā izstrādā vispārpieņemtus noteikumus un vadlīnijas starptautiskai banku praksei.

Šajā ziņā it sevišķi tiek izcelta kopš 2002. gada izdotā un periodiski atjauninātā grāmata, kas aptver starptautisko standarta banku prakses izpratni akreditīvu izmantošanas gadījumos. Šis materiāls ir nozīmīgs praktisks palīgs, strādājot banku sektorā un nodrošinot kredītiestāžu ikdienas darbu, ja starp to klientiem tiek īstenota preču piegāde vai pārvadāšana.¹²⁰

Anglijā un ASV tiesu praksē Starptautiskās Tirdzniecības palātas atzinumiem un lēmumiem tiek piešķirta sevišķi būtiska nozīme, interpretējot kredītiestāžu savstarpējās sadarbības un sniegto pakalpojumu praksi.¹²¹

Citi starptautiski saistoši materiāli un prakses rekomendācijas

Arī dažādu globālo un reģionālo institūciju pētījumi, informācijas un datu apkopojumi, kā arī viedokļi veido daļu no banku ierastās prakses.¹²² Līdzīgā kārtā starptautisko banku praksi savos

¹¹⁸ 5 steps for conducting due diligence on your correspondent bank. Pieejams: <https://www.elucidate.co/blog/5-steps-for-conducting-due-diligence-on-your-correspondent-bank> [aplūkots 15.07.2024.].

¹¹⁹ Publication of the CBDDQ, FCCQ, Guidance, Glossary and FAQs. Pieejams: <https://wolfsberg-group.org/news/36> [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁰ International Standard Banking Practice – ISBP. Paris: ICC, 2023.

¹²¹ Khalilullah M. What is International Standard Banking Practice as referred to in UCP 600. Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-standard-banking-practice-referred-khalilullah/> [aplūkots 12.07.2024.].

¹²² Waking up to the AML challenges presented by correspondent banking – how the EU Global Facility is working with partner countries. Pieejams: <https://www.global-amlcft.eu/waking-up-to-the-aml-challenges-presented-by-correspondent-banking-how-the-eu-global-facility-is-working-with-partner-countries/> [aplūkots 15.07.2024.]; The AML challenges in correspondent banking. Pieejams: <https://www.swift.com/your-needs/financial-crime-cyber-security/anti-money-laundering-aml/aml-challenges-correspondent-banking> [aplūkots 15.07.2024.]; What is «international standard banking practice»? Pieejams: <https://www.tradefinance.training/blog/articles/what-is-international-standard-banking-practice/> [aplūkots 15.07.2024.].

analītiskajos dokumentos un rekomendācijās palīdz veidot FATF-tipa reģionālās organizācijas (angļu – *FATF-Style Regional Bodies*).¹²³ Papildus minētajiem avotiem un vadlīnijām bankām jāseko līdzi arī reģionālo un vietējo regulatoru, kas atbild par lielāko korespondentbanku regulatīvo uzraudzību, ieteikumiem.¹²⁴

Vienlaikus teju lielāko daļu starptautisko publisko finanšu tiesību normu starptautisko finanšu standartu veidā, kuru mērķis ir, izmantojot starptautisko sadarbību, sasniegt politikas mērķus saistībā ar regulatīvo ieviešanu finanšu sistēmā, pieņem starptautiskie forumi, kuriem nav starptautiskas organizācijas statusa. Šie forumi nav izveidoti, pamatojoties uz starptautisku līgumu, bet, kā jau ieskicēts iepriekš, parasti tiek izveidoti *ad hoc* kā starptautiskās sabiedrības reakcija uz starptautiska mēroga finanšu krīzēm.

Šīm organizācijām lielākoties nav statūtu un tos nepārvalda un neuzrauga oficiālas valsts iestādes. To darbības galvenais mērķis ir starptautisko finanšu standartu pieņemšana. Tās tiek uzskatītas par «starptautiskās finanšu regulatīvās kopienas» locekļiem.¹²⁵

Galvenā politiskā loma finanšu sistēmas starptautiskās arhitektūras ietvaros šajā ziņā ir uzticēta trim starpvaldību forumiem (hronoloģiskā secībā pēc to izveides): Desmit valstu grupai (jeb G10),¹²⁶ Septiņu valstu grupai (jeb G7)¹²⁷ un Divdesmit valstu grupai (jeb G20),¹²⁸ kurām pašlaik piemīt vissvarīgākā loma.

No šiem forumiem jānošķir tā dēvēta Trīsdesmit valstu grupa G30,¹²⁹ kas tika izveidota 1978. gadā kā bezpeļņas starptautiska privāto tiesību organizācija, kurā piedalās ne tikai valsts, bet arī privātais sektors, kā arī akadēmiskā sabiedrība. Tās darbs ir padziļināt izpratni par starptautiskiem ekonomikas un finanšu jautājumiem, pētīt publiskā un privātā sektora pieņemto lēmumu ietekmi un izskatīt iespējamās alternatīvas risinājumus. Tā periodiski sagatavo ziņojumus ar ieteikumiem par monetārajiem un finanšu jautājumiem.¹³⁰

¹²³ Due diligence of correspondent banking relationships. Pieejams: <https://www.austrac.gov.au/due-diligence-correspondent-banking-relationships> [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁴ Navigating Essential Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism Requirements in Trade Finance: A Guide for Respondent Banks. 2018. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/761701540793262064/pdf/131400-WP-Navigating-Essential-anti-money-laundering-Guide-for-Respondent-Banks-PUBLIC.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁵ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 109.

¹²⁶ Group of 10. Pieejams: <https://unterm.un.org/unterm2/en/view/10c024fe-7cf1-4cc8-aa95-bbdffa370f64> [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁷ Canada and the G7. Pieejams: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-internationales/g7/index.aspx?lang=eng [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁸ About G20. Pieejams: <https://www.g20.in/en/about-g20/about-g20.html> [aplūkots 15.07.2024.].

¹²⁹ Group of Thirty. Pieejams: <https://www.group30.org/> [aplūkots 15.07.2024.].

¹³⁰ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 105.

Tā dēvētie starptautiskie finanšu forumi jeb organizācijas veido globālo «nozares uzraudzības un regulatīvo iestāžu grupu». Tiek skaidrots, ka nozares darbībā būtiska loma piemīt ne tikai jau iepriekš plašāk aplūkotajām organizācijām, bet arī tām saistīto jomu uzraudzības institūcijām, kas ar kredītiestāžu darbību ir saistītas pastarpināti, tomēr to darbībā banku pakalpojumu nodrošinājumam piemīt svarīga loma.¹³¹

Tādējādi līdztekus Bāzeles Banku uzraudzības komitejai šajā grupā tiek ietilpinātas un izceļamas tādas starpvalstu organizācijas kā Starptautiskā Vērtspapīru komisiju organizācija,¹³² kas darbojas mikrouzraudzības un makrouzraudzības regulējuma un ieguldījumu sabiedrību mikrouzraudzības jomā; Starptautiskā Apdrošināšanas uzraudzītāju asociācija,¹³³ kas darbojas apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas uzņēmumu mikrouzraudzības un makrouzraudzības jomā; Apvienotais finanšu forums,¹³⁴ kas darbojas finanšu konglomerātu mikrouzraudzības jomā; Maksājumu un tirgus infrastruktūru komiteja, kas darbojas maksājumu un norēķinu sistēmu pārraudzības jomā, Pasaules finanšu sistēmas komiteja,¹³⁵ kas galvenokārt veic globālās finanšu situācijas statistisko un analītisko pētniecību; Starptautiskā noguldījumu apdrošinātāju asociācija,¹³⁶ kurā piedalās pārstāvji no nacionālajām noguldījumu apdrošināšanas organizācijām; Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija,¹³⁷ kas izstrādā starptautiskos finanšu standartus attiecībā uz regulētos tirgos kotētu uzņēmumu korporatīvo pārvaldību;¹³⁸ Starptautisko grāmatvedības standartu padome,¹³⁹ kas pieņem starptautiskos grāmatvedības standartus, un Starptautiskā grāmatvežu federācija,¹⁴⁰ kas pieņem starpvalstu revīzijas standartus, kā arī Finanšu darījumu darba grupa noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas apkarošanai (abreviatūra – FATF),¹⁴¹ kuras sastāvā ir (galvenokārt) starpvaldību organizācijas un kura aktīvi darbojas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanas apkarošanas jomā.¹⁴²

¹³¹ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 110.

¹³² International Organization of Securities Commissions (IOSCO). Pieejams: <https://www.iosco.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³³ International Association of Insurance Supervisors. Pieejams: <https://www.iaisweb.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³⁴ The Joint Forum. Pieejams: <https://www.bis.org/bcbs/jointforum.htm> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³⁵ The Committee on the Global Financial System (CGFS). Pieejams: <https://www.bis.org/cgfs/index.htm> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³⁶ International Association of Deposit Insurers. Pieejams: <https://www.iadi.org/en/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development. Pieejams: <https://www.oecd.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹³⁸ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 116.

¹³⁹ International Accounting Standards Board. Pieejams: <https://www.ifrs.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴⁰ International Federation of Accountants. Pieejams: <https://www.ifac.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴¹ Financial Action Task Force. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/en/home.html> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴² Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 110.

Savukārt kā ekonomikas nozares organizācija, kas ietekmē banku prakses veidošanos, tiek izcelta Pasaules Tirdzniecības organizācija (abreviatūra – PTO),¹⁴³ kuras darbība primāri vērsta uz starpvalstu tirdzniecības liberalizāciju.¹⁴⁴

FATF kā organizācija, kas galvenokārt darbojas ar mērķi mazināt un apkarot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un teroristu finansēšanu globālā mērogā,¹⁴⁵ iesaistās gan minēto organizāciju darbā, gan publicē pati savus pētījumus un ieteikuma rakstura materiālus, kas saistīti ar klientu izpēti pienākumu un risku pārvaldību, tostarp – korespondentattiecību ietvaros.¹⁴⁶ Kā vienu no pamatprincipiem šajā aspektā FATF izvirzījusi informācijas atklātību un pārredzamību, it sevišķi gadījumos, ja korespondentattiecībām piemīt pārrobežu raksturs.¹⁴⁷

Turklāt kopš 2015. gada jūnija FATF periodiski ir precizējusi uz risku balstītas pieejas piemērošanu korespondentbanku attiecībām.¹⁴⁸ Organizācija uzsvērusi, ka veidojot korespondentbanku attiecības, korespondentiestādēm ir jāveic klienta uzticamības pārbaude respondentu iestādē un jāsavāc pietiekama informācija par respondentu iestādi, lai izprastu tās uzņēmējdarbību, reputāciju un uzturēšanās kvalitāti, tostarp to, vai pret to ir veikta izmeklēšana saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu vai terorisma finansēšanu un vai tai ir piemērotas regulatīvās sankcijas vai pasākumi, un lai novērtētu respondentu iestādes īstenotos noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas kontroles pasākumus.¹⁴⁹

Dažādas vadlīnijas un praksē būtiskus pētījumus regulāri sagatavo un publicē arī Vispasaules starpbanku finanšu telekomunikācijas biedrība (abreviatūra – SWIFT).¹⁵⁰ Jānorāda, ka starptautiskie maksājumi tiek veikti, izmantojot SWIFT ziņojumu pārraides tīklu. Līdzekļi tiek «pārskaitīti», izmantojot grāmatvedības ierakstus uz starpbanku korespondentkontiem nosūtītājvalstu un saņēmējvalstu bankās.¹⁵¹ Šāda kārtība izveidota tāpēc, ka nav iespējams izveidot

¹⁴³ World Trade Organisation. Pieejams: <https://www.wto.org/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴⁴ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 114.

¹⁴⁵ Navigating Essential Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism Requirements in Trade Finance: A Guide for Respondent Banks. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/761701540793262064/pdf/131400-WP-Navigating-Essential-anti-money-laundering-Guide-for-Respondent-Banks-PUBLIC.pdf> [aplūkots 15.07.2024.].

¹⁴⁶ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴⁷ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁴⁸ Guidance on Correspondent Banking. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Correspondent-banking-services.html> [aplūkots 23.07.2024.].

¹⁴⁹ Guidance on correspondent banking services. Paris: FATF, 2016. Pieejams: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Correspondent-Banking-Services.pdf.coredownload.pdf> [aplūkots 14.07.2024.].

¹⁵⁰ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication. Pieejams: <https://www.swift.com/> [aplūkots 23.07.2024.].

¹⁵¹ The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 286–287.

ko līdzīgu centrālajai pasaules bankai, kurā notiktu galīgais norēķins: dažādu valstu bankām kā aktīvi (pasīvi) ir dažādu citu banku iemaksātās summas savos starpbanku korespondentkontos, kas «pieņākas no» kāda subjekta (korespondentbankas – respondentbankas). Tas ļauj nodrošināt ārvalstu valūtas apriti tiem klientiem, kas maksā par preču importu, saņemt ārvalstu valūtu no klientiem, kas pārdod eksportēto produkciju, un veicināt ārvalstu investīcijas un citas kapitāla plūsmas saviem klientiem.¹⁵²

SWIFT savā tīmekļa vietnē ir izveidojusi maksājumu tirgus prakses grupas dokumentu centru,¹⁵³ kurā šie materiāli un vadlīnijas,¹⁵⁴ tostarp aptverot korespondentattiecībās būtiskus maksājumu izpildes¹⁵⁵ un paziņojumu nosūtīšanas aspektus,¹⁵⁶ tiek regulāri publicēti.

Šīs regulatīvās kopienas globālai koordinācijai, bet ne pārvaldīšanai 1999. gadā tika nodibināts Finanšu stabilitātes forums,¹⁵⁷ kas veidota kā darba grupa, kurā apvienojušies iepriekš minēto organizāciju pārstāvji.¹⁵⁸

Jāņem vērā, ka arī nevalstiskām organizācijām piemīt nozīme, veidojot kopējo banku praksi un vadlīnijas to darbībai. Šajā ziņā jāizceļ Maksājumu tirgus prakses grupa (abreviatūra – PMPG),¹⁵⁹ kas ir globāls forums, lai veicinātu labāku tirgus praksi, kas kopā ar pareizu standartu izmantošanu palīdzēs panākt pilnīgu tiešu apstrādi un uzlabot klientu apkalpošanu. PMPG uzdevumu lokā cita starpā ietilpst:¹⁶⁰

- izvērtēt maksājumu tirgus praksi dažādos reģionos;
- apspriest, izskaidrot un dokumentēt tirgus prakses jautājumus;

¹⁵² The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 286–287.

¹⁵³ Swift Payments Market Practice Group document centre. Pieejams: <https://www.swift.com/about-us/community/swift-advisory-groups/payments-market-practice-group/disclaimer/swift-payments-market-practice-group-document-centre> [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁵⁴ Cover Payments Market. Practice Guidelines – Version 4.0. Pieejams: <https://www.swift.com/swift-resource/252248/download> [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁵⁵ Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁵⁶ SWIFT Response to the Banking Committee on Banking Supervision on the Consultative Document: «Guidelines – Revised annex on correspondent banking». Pieejams: https://www.swift.com/swift_resource/58111 [aplūkots 14.07.2024.]; Eleventh survey on correspondent banking in euro. Frankfurt am Main: European Central Bank, 2020. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.eleventhsurveycorrespondentbankingeuro202011~c280262151.en.pdf> [aplūkots 12.07.2024.].

¹⁵⁷ Financial Stability Board. Pieejams: <https://www.fsb.org/publications/key-regular-publications/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁵⁸ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 116–117.

¹⁵⁹ Payments Market Practice Group. Pieejams: <https://www.swift.com/standards/market-practice/payments-market-practice-group/> [aplūkots 21.07.2024.].

¹⁶⁰ Mission and Scope of the PMPG. Pieejams: <https://www.swift.com/about-us/community/swift-advisory-groups/payments-market-practice-group/mission-and-scope-pmpg> [aplūkots 19.07.2024.].

- ierosināt labāko praksi, uzņēmējdarbības pienākumus un noteikumus, ziņojumu plūsmas, konsekvētu ISO¹⁶¹ ziņojumu apmaiņas standartu ieviešanu un izņēmumu definīcijas;
- nodrošināt ieteiktās prakses publicēšanu;
- ieteikt maksājumu tirgus praksi, reaģējot uz mainīgajām atbilstības prasībām.¹⁶²

Būtiski norādīt, ka viens vai pat vairāki starptautisko institūciju un organizāciju izdotie avoti nevar noteikt visu praksi un paražas, kas piemērojamas starpbanku attiecībām.¹⁶³ Tādējādi līdzēju pienākumi, tiesības un tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir atkarīgi no to saistību satura un to pamatā esošā darījuma izpildes un iebildumu savlaicīguma saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem un praksi.¹⁶⁴

Apkopojot minēto, var piekrist ārvalstu speciālistu uzskatam, ka jēdziens «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» neapzīmē tikai Starptautiskās Tirdzniecības palātas (ICC) izstrādātos dokumentus, bet ietver arī cita veida prakses materiālos, kas plaši un dažādos aspektos raksturo kredītiestāžu pārrobežu savstarpējo attiecību raksturu.¹⁶⁵

Līdz ar to, kā skaidrots doktrināros pētījumos, noteikt to, kas ir «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse», ir «[...] **tiesību jautājums, kas jāizlemj tiesai** pēc tam, kad pusēm ir dota saprātīga iespēja iesniegt pierādījumus»¹⁶⁶ (autores izcēlumi).

[4] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība reģionālajos un Eiropas Savienības tiesību avotos

Līdztekus starptautisko institūciju pieņemtajiem dokumentiem un uz to pamata formulētajai vispārpieņemtajai starptautiskajai banku praksei kā atsevišķa kategorija funkcionē reģionālie tiesību avoti, kas ir saistoši kādu noteiktu valstu grupām un tajās darbojošajām bankām. Šajā

¹⁶¹ International Organization for Standardization. Pieejams: <https://www.iso.org/home.html> [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁶² Mission and Scope of the PMPG. Pieejams: <https://www.swift.com/about-us/community/swift-advisory-groups/payments-market-practice-group/mission-and-scope-pmpg> [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁶³ Hoàng Q. International Standard Banking Practice for the Examination of Documents under Documentary Credits subject to UCP 600 (ISBP). Pieejams: https://www.academia.edu/10170376/International_Standard_Banking_Practice_for_the_Examination_of_Documents_under_Documentary_Credits_subject_to_UCP_600_ISBP_CONTENTS [aplūkots 12.07.2024.]. Sk. arī: Correspondent banking. Bank for International Settlements. 2016. Pieejams: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d147.pdf> [aplūkots 07.07.2024.].

¹⁶⁴ Hoàng Q. International Standard Banking Practice for the Examination of Documents under Documentary Credits subject to UCP 600 (ISBP). Pieejams: https://www.academia.edu/10170376/International_Standard_Banking_Practice_for_the_Examination_of_Documents_under_Documentary_Credits_subject_to_UCP_600_ISBP_CONTENTS [aplūkots 12.07.2024.].

¹⁶⁵ Khalilullah M. What is International Standard Banking Practice as referred to in UCP 600. Pieejams: <https://www.linkedin.com/pulse/what-international-standard-banking-practice-referred-khalilullah/> [aplūkots 12.07.2024.].

¹⁶⁶ Pifer T. The ICC Publication of International Standard Banking Practice (ISBP) And the Probable Effect on United States Letter of Credit Law. Texas Wesleyan Law Review, Vol. 12, No. 2, 2006, p. 641.

aspektā uzmanība galvenokārt veltāma tieši Eiropas Savienības tiesību aktiem, kas veido vispārpieņemto starptautisko banku praksi šajā reģionā.

Eiropas Savienības (arī – ES) kā tiesību telpas veidošanās saistāma ar laikmeta maiņu pēc Otrā pasaules kara (1939–1945), tiecoties nostiprināt izpratni par mierpilnu cilvēku dzīves organizēšanu gan ekonomiskā, gan sadzīviskā ziņā. Savukārt par mūsdienu Eiropas Savienības veidošanās pirmsākumiem tiek uzskatīts 1993. gads, noslēdzot Māstrihtas līgumu, kas iezīmē oficiālu aizsākumu Eiropas Savienības vienotajam tirgum.¹⁶⁷ Šo procesu rezultātā, stiprinot vienotā tirgus ideju, 1999. gadā tika izveidota eirozona ar vienotu valūtu – eiro –, kā arī izveidota centrālā uzraudzības institūcija – Eiropas Centrālā banka (ECB).

Mūsdienās Eiropas Savienība tiek atzīta par lielāko integrēto ekonomisko zonu pasaulē, kas veido aptuveni ceturtdaļu no visas pasaules iekšzemes kopprodukta.¹⁶⁸ Lai nodrošinātu ekonomiskās attīstības līderpozīcijas, Eiropas Savienībā ir izveidota komplicēta pārraudzības un lēmumpieņemšanas sistēma, kas nodrošina vienotā tirgus darbību, cita starpā izstrādājot un pieņemot saistošus normatīvos aktus un izstrādājot ieteikuma rakstura materiālus. Šīs regulējošās dokumentācijas kopums attiecas arī uz banku un finanšu institūciju darbības specifiku, tādējādi tiecoties vienādot kredītiestāžu darbību visās Eiropas Savienības dalībvalstīs.¹⁶⁹

Eiropas Savienības banku tiesību aktu raksturojums

Neraugoties uz to, ka koncentrēti un apzināti centieni veidot vienoto tirgu ir saistāmi ar pagājušā gadsimta 90. gadiem, pirmie mēģinājumi veidot vienotu banku praksi un regulējumu ES bija vērojami jau 70. gadu beigās.

Tā, 1977. gadā tika pieņemta Pirmā banku koordinācijas direktīva (77/780/EEK), regulējot finanšu pakalpojumu sniegšanas praksi Eiropas Savienībā.¹⁷⁰ Šis regulējums veicināja tirgus telpas atvērību un mazināja nacionālo valdību mēģinājumus kontrolēt kapitālu noteiktās valstīs.

1989. gadā tika pieņemta Otrā banku koordinācijas direktīva (89/646/EEK), stiprinot izpratni par kredītiestāžu konkurences iespējām vienotajā tirgū, proti, nodrošinot iespēju kredītiestādēm sniegt pakalpojumus dažādās tā brīža ES dalībvalstīs.¹⁷¹

¹⁶⁷ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 5.

¹⁶⁸ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 5.

¹⁶⁹ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 201.

¹⁷⁰ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6.

¹⁷¹ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6.

Nākamais kredītiestāžu darbības attīstības un pilnveides solis bija 1999. gadā pieņemtā ES Finanšu pakalpojumu rīcības plāna (FSAP) izstrāde, kas veicināja konkurētspējīgāku un dinamiskāku finanšu pakalpojumu nozari.¹⁷² Jau 2005. gadā šo dokumentu aizstāja Baltā grāmata par finanšu pakalpojumiem, nostiprinot Eiropas Komisijas izpratni par konsekvētu un saskaņotu kredītiestāžu darbību visā ES. Ievērojot, ka Latvija par ES dalībvalsti kļuva 2004. gadā, šie dokumenti kļuva arī par daļu no nacionālā regulējuma kredītiestāžu darbības nodrošināšanā.

2009. gadā ES Finanšu uzraudzības augsta līmeņa ekspertu grupa publicēja ziņojumu, kurā izklāstīti priekšlikumi ES tiesiskā regulējuma reformēšanai attiecībā uz kredītiestāžu un citu finanšu pakalpojumu sniedzēju darbību. Galvenais ziņojumā uzsvērtais jautājums bija saistīts ar vienota noteikumu kopuma trūkumu visās ES dalībvalstīs, kas radīja nekonsekvenci krīžu pārvaldībā un finanšu stabilitātes uzraudzībā, kas it īpaši aktualizējās pēc finanšu krīzes 2008.–2009. gadā. Tāpēc ziņojumā tika ierosināta divlīmeņu pieeja ES finanšu arhitektūras reformai, kuras centrā būtu jaunas sistēmisko risku padomes izveide finanšu tirgu uzraudzībai un augsta līmeņa koordinācija starp valstu uzraudzības iestādēm.¹⁷³

Šis ziņojums tika ieviests praksē, īstenojot lielāko daļu ekspertu ieteikumu, tādējādi kopš 2010. gada visā ES tika uzsākts veidot jauna tipa finanšu pakalpojumu arhitektūru, tostarp nodibinot jaunas uzraudzības institūcijas – Eiropas Sistēmisko risku kolēģiju (ESRK) un Eiropas Finanšu uzraudzības sistēmu (EFUS) izveidi, ko veidoja trīs funkcionālās iestādes: Eiropas Banku iestāde (EBI), Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (EAAPI) un Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (EVTI).¹⁷⁴

Tiesību zinātnieki atzīmējuši, ka šo institūciju prakse, tostarp ieteikuma dokumenti, vadlīnijas un analītiskie materiāli ļāva ne tikai būtiski uzlabot sadarbību starp valstu uzraudzības iestādēm ES dalībvalstīs, bet arī veicināja vienota noteikumu kopuma izstrādi finanšu pakalpojumu jomā.¹⁷⁵

2012. gadā, harmonizējot ES dalībvalstu praksi, tika pieņemts Eiropas Komisijas ilgtermiņa plāns, paredzot šādus jauninājumus vienotākas kredītiestāžu un finanšu pakalpojumu sniedzēju darbības sekmēšanai:

- 1) Vienotā uzraudzības mehānisma ieviešana visu ES banku uzraudzībai, pieņemot Vienotā uzraudzības mehānisma regulu;¹⁷⁶

¹⁷² The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6.

¹⁷³ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6–12.

¹⁷⁴ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6–12.

¹⁷⁵ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Plagrave, Macmillan, 2016, p. 6–12.

- 2) Vienotā noguldījumu garantiju mehānisma izstrāde;
- 3) Vienotā noregulējuma sistēmas izveide un stiprināšana (pazīstams arī kā Vienotais noregulējuma mehānisms);
- 4) Vienota noteikumu kopuma izstrāde.¹⁷⁷

Eiropas Savienībā finanšu integrāciju tiecas īstenot vai nu ar starpvaldību izveidoto regulatīvo sistēmu, vai ar pašregulācijas palīdzību, vai arī ar tirgus iniciatīvu palīdzību. Normatīvā līmenī to visbūtiskāk ietekmē Eiropas ekonomisko tiesību apakšgrupā ietilpstošie Eiropas Savienības primārie, sekundārie un terciārie tiesību akti.¹⁷⁸

Būtiski atzīmēt, ka to ES dalībvalstu loks, uz ko attiecas šie dažāda juridiskā spēka tiesību akti, ir mainīgs. To nosaka šādi aspekti:

- 1) Primārie tiesību akti, ja vien tajos nav veiktas atrunas, attiecas uz visām ES dalībvalstīm;
- 2) Eiropas Banku savienību¹⁷⁹ veidojošie tiesību akti attiecas uz tām ES dalībvalstīm, kurās kā valūta ir ieviests *euro*, tomēr šajā savienībā uz brīvprātības principa pamata var iesaistīties arī ārpus eirozonas esošās dalībvalstis;
- 3) Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas un Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalstīm ir saistoši nolīgumos noteiktie tiesību akti, sadarbojoties ar ES dalībvalstu kredītiestādēm.¹⁸⁰

Mūsdienās ES banku tiesības tiek definētas kā ES finanšu tiesību aktu kopums, kuru mērķis ir sasniegt šādus mērķus: attiecībā uz ES kredītiestādēm īstenot divas pamatbrīvības, kas noteiktas primārajos tiesību aktos (tas ir, uzņēmējdarbības brīvību, izveidojot filiāles dažādās dalībvalstīs, un pakalpojumu sniegšanas brīvību), un nodrošināt Eiropas banku sistēmas stabilitāti.¹⁸¹

Nozīmīgs avots Eiropas Savienības banku tiesību praktiskās piemērošanas izpratnes veidošanai ir arī Eiropas Banku institūta pētījumi. Šī organizācija ir Frankfurtē bāzēts starptautisks banku

¹⁷⁶ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 246.

¹⁷⁷ The Palgrave Handbook of European Banking. Ed. by T. Beck, B. Casu. London: Palgrave, Macmillan, 2016, p. 6–12.

¹⁷⁸ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 204.

¹⁷⁹ Banku savienība. Pieejams: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lv/sheet/88/banku-savieniba> [aplūkots 15.07.2024.].

¹⁸⁰ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 205.

¹⁸¹ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 206.

studiju centrs, kurā apvienojušās Eiropas nozīmīgākās akadēmiskās iestādes, kopīgi uzņemoties un koordinējot savas saistības un strukturējot pētniecības darbību, lai nodrošinātu augstākās kvalitātes juridiskos, ekonomiskos un grāmatvedības pētījumus banku uzraudzības un banku noregulējuma jomā Eiropā.¹⁸²

Arī Eiropas Banku iestādes (abreviatūra – EBI) regulatīvie materiāli ir gan saistoši tehniskie standarti, gan pamatnostādnes, ieteikumi un atzinumi. Tie aptver tādas jomas kā pašu kapitāls, atvēršanās procedūra un noregulējums, iekšējā pārvaldība un uzraudzības pārskatu sniegšana.¹⁸³

Eiropas Centrālās Bankas loma vienotas banku prakses izveidē

Eiropas Banku savienības iniciatīva veido Eiropas mēroga banku darbības uzraudzības modeli.¹⁸⁴ Tiesiskais ietvars, kas nosaka tās darbības pamatus un vienlaikus rada saistošas prasības visām šajā savienībā ietilpstošajām kredītiestādēm un nacionālajām jurisdikcijām, ir dažāda juridiskā spēka Eiropas Savienības tiesību akti:

- Padomes Regula (ES) Nr. 1024/2013 (2013. gada 15. oktobris), ar ko Eiropas Centrālajai bankai uztic īpašus uzdevumus saistībā ar politikas nostādnēm, kas attiecas uz kredītiestāžu prudenciālo uzraudzību;
- Eiropas Centrālās bankas Regula (ES) Nr. 468/2014 (2014. gada 16. aprīlis), ar ko izveido vienotā uzraudzības mehānisma pamatstruktūru Eiropas Centrālās bankas sadarbībai ar nacionālajām kompetentajām un norīkotajām iestādēm (VUM pamatregula) (ECB/2014/17);
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013 (2013. gada 26. jūnijs) par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012;
- Nolīgums par iemaksu pārskaitīšanu uz Vienoto noregulējuma fondu un to kopīgošanu;¹⁸⁵
- Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 806/2014 (2014. gada 15. jūlijs), ar ko izveido vienādus noteikumus un vienotu procedūru kredītiestāžu un noteiktu ieguldījumu

¹⁸² EBI. Pieejams: <https://ebi-europa.eu/> [aplūkots 15.07.2024.].

¹⁸³ EU banking law.

Pieejams: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.en.html> [aplūkots 17.07.2024.].

¹⁸⁴ Gortsos V. C. The European Banking Regulation Handbook, Volume I Theory of Banking Regulation, International Standards, Evolution and Institutional Aspects of European Banking Law. Cham: Palgrave Macmillan, 2023, p. 241.

¹⁸⁵ Nolīgums par iemaksu pārskaitīšanu uz Vienoto noregulējuma fondu un to kopīgošanu. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1134> [aplūkots 11.07.2024.].

brokeru sabiedrību noregulējumam, izmantojot vienotu noregulējuma mehānismu un vienotu noregulējuma fondu, un groza Regulu (ES) Nr. 1093/2010;

- Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2013/36/ES (2013. gada 26. jūnijs) par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, ar ko groza Direktīvu 2002/87/EK un atceļ Direktīvas 2006/48/EK un 2006/49/EK;
- Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2014/49/ES (2014. gada 16. aprīlis) par noguldījumu garantiju sistēmām;
- Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr. 2014/59/ES (2014. gada 15. maijs), ar ko izveido kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību atvēršanas un noregulējuma režīmu un groza Padomes Direktīvu 82/891/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2001/24/EK, 2002/47/EK, 2004/25/EK, 2005/56/EK, 2007/36/EK, 2011/35/ES, 2012/30/ES un 2013/36/ES, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 1093/2010 un (ES) Nr. 648/2012.

Ar šo tiesību aktu kopumu Eiropas Centrālajai Bankai (abreviatūra – ECB) tika uzticēti īpaši uzdevumi attiecībā uz kopējās politikas un prakses veidošanu, kā arī prudenciālās uzraudzības īstenošanu ES kredītiestāžu darbībā. Pildot uzraudzības funkciju, ECB īsteno arī regulatīvās pilnvaras un pieņem vispārēji piemērojamus tiesību aktus.¹⁸⁶

Ievērojot to, ka Eiropas Savienības tiesību aktu kopums, kas regulē banku darbības specifiku, ir ārkārtīgi plašs, Eiropas Centrālā Banka ir publicējusi un periodiski atjaunina tiesību aktu kopojumu digitālos krājumus trīs sējumos, kas ietver ES teritorijā darbojošos kredītiestāžu prakses noteikumus un atbildību.

I sējumā apkopotas Vienotā uzraudzības mehānisma prasības un ECB kompetences izklāsts saistībā ar kredītiestāžu prudenciālās uzraudzības politiku.¹⁸⁷ II sējumā izklāstīti principi, kas ietver kredītiestāžu pārskatatbildības regulējumu, noteikumus par ES tiesību aktos paredzētajām izvēles iespējām un rīcības brīvību, uzraudzības pilnvarām dalībvalstīm un sankcijas par prasību

¹⁸⁶ Legal Framework for Banking Supervision. Volume I. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.

Pieejams: https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/ecblegal/shared/pdf/Legal_Framework_for_Banking_Supervision_Volume_1.en.pdf [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁸⁷ Legal Framework for Banking Supervision. Volume I. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.

Pieejams: https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/ecblegal/shared/pdf/Legal_Framework_for_Banking_Supervision_Volume_1.en.pdf [aplūkots 19.07.2024.].

pārkāpumiem.¹⁸⁸ Šajā krājumā izklāstīti sadarbības principi starp ECB un dalībvalstu nacionālajām kompetentajām iestādēm, kuru valūta nav *euro*.

Savukārt III sējumā apkopoti tiesību akti par ECB uzraudzības funkcijas iekšējo organizāciju, kas ietver noteikumus par iekšējām struktūrām un procedūrām, ētiku un dokumentu publisko pieejamību.¹⁸⁹

Līdztekus regulatīvajai funkcijai ECB aktīvi izmanto iespēju publicēt un sniegt ieteikuma rakstura rekomendācijas dalībvalstu nacionālajām uzraudzības institūcijām.¹⁹⁰

Līdztekus starptautisko organizāciju izdotajiem materiāliem un tiesību aktiem tiek atzīts, ka Eiropas Savienībā banku praksi un savstarpējās tiesiskās attiecības reglamentē arī katrā individuālā kredītiestādē izdotie iekšējie normatīvie akti, kas var būt, piemēram, vadlīnijas, procedūras, noteikumi vai labās prakses kodeksi.¹⁹¹ Šādu pieeju ir akceptējusi arī Eiropas Savienības Tiesa savā judikatūrā,¹⁹² kā arī Eiropas Savienības likumdevējs, atzīmējot, ka komersantiem vajadzētu pieņemt rīcības kodeksus, kas «[...] reglamentē īpašas obligātas prasības, [...] šajos kodeksos arī dod norādījumus par prasībām attiecībā uz profesionālas rūpības ievērošanu šādās nozarēs.»¹⁹³

Saskaņā ar Direktīvas 2005/29/EK jeb Negodīgas komercprakses direktīvas 2. panta f. apakšpunktu šāds kodekss ir saprotams kā «[...] vienošanās vai tādu noteikumu kopums, kas nav ietverts dalībvalsts normatīvos vai administratīvos tiesību aktos un kas nosaka to tirgotāju

¹⁸⁸ Legal Framework for Banking Supervision. Volume II. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023.

Pieejams: https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/ecb/legal/shared/pdf/Legal_Framework_for_Banking_Supervision_Volume_2.en.pdf [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁸⁹ Legal Framework for Banking Supervision. Volume III. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2023.

Pieejams: https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/ecb/legal/shared/pdf/Legal_Framework_for_Banking_Supervision_Volume_3.en.pdf [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁹⁰ Recommendations.

Pieejams: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/ecb/legal/html/index.en.html> [aplūkots 19.07.2024.].

¹⁹¹ Sk. Best Banking Practice Guiding Principles of the European Investment Bank. Pieejams: https://www.eib.org/attachments/general/best_banking_practice_guiding_principles_en.pdf [aplūkots 20.07.2024.]; Good Banking Practice. Pieejams: <https://www.pangaliit.ee/code-of-conduct/good-banking-practice> [aplūkots 20.07.2024.]. Sk. arī Eiropas Savienības Tiesas secinājumus 2018. gada 19. septembra spriedumā lietā C-109/17 *Bankia SA, pret Juan Carlos Marí Merino, Juan Pérez Gavilán, María de la Concepción Marí Merino*, ECLI:EU:C:2018:735.

¹⁹² Eiropas Savienības Tiesas 2018. gada 19. septembra spriedums lietā C-109/17 *Bankia SA, pret Juan Carlos Marí Merino, Juan Pérez Gavilán, María de la Concepción Marí Merino*, ECLI:EU:C:2018:735, para. 52.–59.

Sk. arī ģenerālvokāta Manuela Kamposas Sančesa-Bordonas secinājumus lietā C-76/16, *INGSTEEL spol. s r. o., Metrostav, a. s. pret Úrad pre verejnú obstarávanie*, ECLI:EU:C:2017:226.

¹⁹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2005/29/EK (2005. gada 11. maijs), kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004, OV L 149, 11.6.2005., 22.–39. lpp., preambulas 20. apsvērums.

uzvedību, kuri uzņemas kodeksā minētos pienākumus attiecībā uz vienu vai vairākiem komercprakses paveidiem vai uzņēmējdarbības nozarēm»¹⁹⁴.

Eiropas Savienības Tiesas vērtējumā banku prakse ir vispārīgs paražu tiesību normām pielīdzināms tiesisko priekšrakstu kopums, kas funkcionē vienā vai vairākās valstīs.¹⁹⁵

[5] Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izpratne un būtība nacionālajos tiesību avotos

Ieviešot starptautisko un reģionālo tiesību aktu un ieteikumu saturu praksē, var veidoties arī nacionālā jeb lokālā līmeņa banku prakse, ievērojot dažādas nacionālās īpatnības,¹⁹⁶ kas, savukārt, ietilpst jēdziena «starptautiskā standarta banku prakse» tvērumā tādos apstākļos, ja bankas nodibinājušas un uztur pārrobežu attiecības.

Saskaņā ar oficiālā izdevēja «Latvijas Vēstnesis» datiem un tās uzturēto informatīvo tiesību aktu vietnē likumi.lv publicēto informāciju Latvijas Republikā banku un finanšu tiesību nozari patlaban reglamentē 130 tiesību aktu – likumi, Ministru kabineta noteikumi un starpvalstu vai starpvaldību līgumi.¹⁹⁷ Šie tiesību akti, kā arī atsauce uz klauzulu par «vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses» piemērojamību banku pakalpojumu sniegšanas praksē un starpbanku attiecībās, kas tiek ietverta arī citu Latvijā reģistrētu kredītiestāžu iekšējos normatīvajos aktos,¹⁹⁸ kopumā veido nacionālo banku darbības praksi un tiesisko ietvaru.

Autores mērķis nebūtu uzskaitīt vai sniegt izvērstu analīzi par šo regulatīvo dokumentu saturu, vienlaikus tomēr pievēršoties jautājumam, kā tieši, raugoties no nacionālās banku prakses perspektīvas un ielāgojot, ka nacionālajā banku praksē pilnībā tiek implementēta arī vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse, ko noteic iepriekš aplūkotie starptautisko un reģionālo iestāžu materiāli un rekomendācijas, un standarti, ir saprotama korespondentattiecību būtība Latvijas Republikā.

¹⁹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2005/29/EK (2005. gada 11. maijs), kas attiecas uz uzņēmēju negodīgu komercpraksi iekšējā tirgū attiecībā pret patērētājiem un ar ko groza Padomes Direktīvu 84/450/EEK un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 97/7/EK, 98/27/EK un 2002/65/EK un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 2006/2004, OV L 149, 11.6.2005., 22.–39. lpp.

¹⁹⁵ Sk. vairāk ģenerālvokāta Nilsa Vāla secinājumus lietā C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai pret OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2014:85 un Eiropas Savienības Tiesas 2014. gada 30. aprīļa spriedumu lietā C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai pret OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2014:282. Sal. ģenerālvokātes Vericas Trstenjakas secinājumus lietā C-484/08, *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid pret Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)*, ECLI:EU:C:2009:682.

¹⁹⁶ Sk. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016. gada 12. janvāra tiesas sēdes stenogrammu lietā Nr. 2015-11-03. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/04/2015-11-03_Stenogramma.pdf [aplūkots 03.07.2024.].

¹⁹⁷ Bankas, finanses, budžets. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/tema/bankas-finanses-budzets> [aplūkots 11.07.2024.].

¹⁹⁸ BlueOr Bank Vispārēji darījumu noteikumi. Pieejams: <https://www.bluorbank.lv/api/file/15872> [aplūkots 03.07.2024.]; Bankas politikas ētikas standarts. INDUSTRA. Pieejams: <https://industria.finance/banka/bankas-politikas/etikas-standarts> [aplūkots 03.07.2024.].

Piemērojamā vispārpieņemtā banku prakse, vērtējot korespondentkontā esošo naudas līdzekļu tiesisko statusu un piederību

Vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse kā paražu tiesību apkopojums¹⁹⁹ veidojas, ņemot vērā iepriekš aplūkotos starptautiskos, reģionālos un nacionālos tiesību avotus, skaidrojumus un materiālus. Tādējādi apstāklis, kad korespondentattiecības nodibinātas ar Latvijas Republikā reģistrētu kredītiestādi, starpbanku attiecībās ņemami vērā starptautiskie, Eiropas Savienības un Latvijas tiesību aktos un avotos nostiprinātie kritēriji un prasības, ciktāl tie attiecināmi uz šo tiesisko attiecību specifisko iedabu.

Latvijas apstākļos Kredītiestāžu likuma 60. pants paredz, ka «[k]redītiestādes un klienta attiecības regulē normatīvie akti, kā arī starp kredītiestādi un klientu noslēgtie līgumi, tostarp izmantojot distances saziņas līdzekļus.» No šīs tiesību normas, autores ieskatā, tādējādi atvasināms, ka līdztekus Latvijas Republikas normatīvajam regulējumam šādās tiesiskajās situācijās ir piemērojama arī starptautiski atzītā banku pakalpojumu prakse un to paskaidrojošie materiāli, kas vērsti uz konkrētā finanšu pakalpojuma – «loro» (vostro) korespondentkonta atvēršanu un uzturēšanu – izpratni.

No Kredītiestāžu likuma²⁰⁰ 1. panta 4. punkta ir konstatējams, ka likumdevējs kredītiestādēm ir piešķīris tiesības sniegt plašu un daudzpusīgu finanšu pakalpojumu apjomu, vienlaikus uzsverot, ka katram no šo pakalpojumu veidiem piemīt sava specifika. Šī specifika saistāma ne tikai ar darījuma objektīvo sarežģītību, papildu riskiem vai norises ilguma, bet arī ar īpašumtiesību ieguves momentu uz konkrētajiem finanšu pakalpojumā iesaistītajiem naudas līdzekļiem, risku pāreju un atbildību par finanšu pakalpojuma kvalitātes nodrošināšanu. Tādējādi, kā atzīts arī tiesu praksē, atklājot tiesisko attiecību dalībnieku saistības saturu un noskaidrojot tiesiskās attiecības, kas starp līdzējiem radušās sakarā ar noslēgto līgumu un tā izpildi / neizpildi, būtiska nozīme piemīt gan līdzēju starpā panāktās vienošanās noteikumiem, gan tajā pielīgtajam finanšu pakalpojuma veidam.²⁰¹

Latvijas Republikā nodibinātās korespondentattiecības un to definējums primāri vērtējams, ievērojot Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma²⁰² 1. panta 6.¹ punkta saturu, tam nosakot, ka korespondentattiecības ir tāda veida civiltiesiskās «attiecības, kurās viena kredītiestāde (korespondents) sniedz citai kredītiestādei (respondentam) pakalpojumus, tostarp pakalpojumus, kuri ietver maksājumu un norēķinu veikšanu, atbilstoši savstarpēji noslēgtam līgumam. Par korespondentattiecībām

¹⁹⁹ Pēteris Strautiņš intervijā: Reirs pret bankām: nošāva greizi vai uzkāpa uz varžacīm? Pieejams: <https://zinas.tv3.lv/latvija/sabiedriba/reirs-pret-bankam-nosava-greizi-vai-uzkapa-uz-varzacim/> [aplūkots 03.07.2024.].

²⁰⁰ 1995. gada 5. oktobra Kredītiestāžu likums. Latvijas Vēstnesis, 24.10.1995., Nr. 163.

²⁰¹ Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 22. februāra spriedums lietā SKC-1/2019, 11. punkts.

²⁰² 2008. gada 17. jūlija Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likums. Latvijas Vēstnesis, 30.07.2008., Nr. 116.

uzskatāmas arī attiecības starp kredītiestādēm un finanšu iestādēm vai attiecības starp finanšu iestādēm, ja korespondentiestāde sniedz respondentiestādei šā punkta pirmajā teikumā minētajiem pakalpojumiem līdzīgus pakalpojumus atbilstoši savstarpēji noslēgtam līgumam».

Pasaules Banka, uzsverot ārvalstu korespondentbanku pakalpojumu ievērojamo nozīmi starptautiskās maksājumu sistēmas stabilitātē un funkcionētspējā,²⁰³ ir paudusi viedokli par «loro» (vostro) korespondentkontā esošo (turēto) naudas līdzekļu piederību. Proti, korespondentbanku darbības pamatā ir «[...] vienošanās, saskaņā ar kuru viena banka (korespondents) tur noguldījumus, kas pieder citām bankām (respondentiem), un nodrošina maksājumus un citus pakalpojumus šīm respondentbankām.»²⁰⁴

Tādējādi, meklējot atbildi uz jautājumu, kāda ir vispārpieņemtā banku prakse, vērtējot korespondentkontā esošo naudas līdzekļu tiesisko statusu un piederību, norādāms, ka pamatā ir nepieciešams nošķirt, vai korespondentiestādē atvērtajā kontā esošie naudas līdzekļi pēc savas kategorijas un mērķa ir nošķirami no citu šīs kredītiestāžu klientu veiktajiem noguldījumiem un tādējādi – vai ir iespējams identificēt arī konkrētu korespondentbankas īpašumtiesību esību uz šiem naudas līdzekļiem.

Kredītiestāžu likuma 1. panta pirmās daļas 6. punkts noteic, ka noguldījums ir «[...] naudas līdzekļu glabāšana kredītiestādes kontā noteiktu vai nenoteiktu laiku ar vai bez procentiem».

Savukārt saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 67. panta pirmo daļu praksē ir sastopami šādi noguldījumu veidi: 1) pieprasījuma noguldījums – uz nenoteiktu laiku ar pienākumu izmaksāt noguldījumu; 2) termiņnoguldījumi: a) uz noteiktu laiku; b) uz nenoteiktu laiku ar klientu iepriekšējo pieteikumu par izņemšanu. Tādējādi par noguldījumu ir uzskatāma naudas līdzekļu jeb bezskaidras naudas glabāšana bankas kontā.²⁰⁵ Vienlaikus ir jāatzīmē, ka noguldījums ir kredītiestādes saistība pret nebanku subjektiem, līdz ar to, raugoties pirmšķietami, korespondentkontā esošie naudas līdzekļi *per se* nevar tikt uzskatīti par noguldījumu.

Jāatzīmē, ka, noguldot finanšu līdzekļus kredītiestādes kontā, klients zaudē ieskaitītos finanšu līdzekļus kā savu īpašumu un tie kļūst par kredītiestādes īpašumu. Vienlaikus kredītiestādes klients iegūst saistībtiesisku prasījumu pret kredītiestādi. Šāds darījums faktiski atbilst klienta veiktam aizdevumam. Tādējādi kredītiestāde pēc būtības akumulē personas brīvos finanšu līdzekļus un laiž tos apgrozībā, noguldītajiem finanšu līdzekļiem «sajaucoties» ar pārējiem kredītiestādei piederošajiem finanšu līdzekļiem. Diferencējot noguldījumu kā kredītiestādes īpašumā nodotus

²⁰³ Sk. arī: The Oxford Handbook of Banking. Third edition. Ed. by A. Berger, P. Molyneux, J. Wilson. New York: Oxford University Press, 2019, p. 699.

²⁰⁴ Withdrawal from Correspondent Banking; Where, Why, and What to Do About It. Washington DC: The World Bank Group, 2015, p. 9. Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/113021467990964789/pdf/101098-revised-PUBLIC-CBR-Report-November-2015.pdf> [skatīts 14.07.2024.].

²⁰⁵ Kārklīš J., Rozenbergs J. Bezskaidras naudas līdzekļu juridiskais statuss, civiltiesiskie un kriminālprocesuālie aspekti. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8 (962), 8.-17. lpp.

finanšu līdzekļus no kredītiestādes turējumā esošiem naudas līdzekļiem būtiski ir arī tas, ka noguldījuma veicējam nepastāv tiesiska interese no kredītiestādes saņemt atpakaļ šos finanšu līdzekļus.

Turklāt gan autoritatīvā tiesību literatūrā, gan Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (šobrīd – Latvijas Bankas) praksē ir ticis skaidrots – «pamatkritērijs, pēc kura noteic to, vai konkrētie finanšu līdzekļi ir bankas turējumā vai īpašumā, ir vienošanās jeb saistībtiesisks darījums. Kā minēts iepriekš, saskaņā ar likumdevēja sniegto definīciju noguldījums ir darbība – finanšu līdzekļu glabāšana bankas kontā. Tās pamatā ir tiesisks darījums, ar kuru noguldītājs nodod bankas īpašumā noguldītāja naudas līdzekļus, pretī saņemot prasījuma tiesības pret banku noguldīto naudas līdzekļu apjomā ar bankas pienākumu tos izmaksāt pušu noteiktajā kārtībā. Ja puses vienojas, ka finanšu līdzekļus bankai ir pienākums glabāt šķirti no pārējās kredītiestādes mantas, ir pamats runāt nevis par noguldījumu, bet gan par bankas turējumu – saskaņā ar Civillikuma 1971. pantu glabātājs ir tikai lietas turētājs, bet ne tās valdītājs.»²⁰⁶

No minētā secināms, ka pamatkritērijs, lai konstatētu to, vai bankai nodotie naudas līdzekļi ir bankas turējums vai īpašums, ir konkrēts tiesiskais darījums un tā saturā noteiktie līdzēju pienākumi un tiesības.²⁰⁷

Ja korespondentattiecības nodibinošajā līgumā paredzēts, ka respondentbankas sniegtais finanšu pakalpojums ir vērsts uz korespondentbankai piederošu naudas līdzekļu turēšanu korespondentkontā, tad šie līdzekļi pēc savas juridiskās dabas ir nošķirami no respondentbankā noguldīto līdzekļu juridiskās dabas.

Šajā kontekstā jāakcentē arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija regulas (ES) Nr. 575/2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012 4. panta pirmā punkta 1. apakšpunktā norādītais, proti, ««kredītiestāde» ir uzņēmums, kas pieņem noguldījumus un citus **atmaksājamus līdzekļus** no klientiem un savā vārdā piešķir aizdevumus» [autores izcēlumi].

Tādējādi noguldījumi nav vienīgais līdzekļu aprites veids, kādu savā saimnieciskajā darbībā var izraudzīties kredītiestāde. Tas savukārt tieši ietekmē to, kuram tiesisko attiecību subjektam piemīt īpašumtiesības uz konkrētajiem naudas līdzekļiem.

Skaidrojot starptautiskās finanšu sistēmas darbības specifiku un dažādo finanšu pakalpojumu raksturu, īpaši ticis norādīts, ka «[j]a līdzekļi tiek pārskaitīti starp iekšzemes un ārvalstu bankām, kurām nav tiešas attiecības, **korespondentbanka darbojas kā finanšu starpnieks darījumā**. Lai atvieglotu pārskaitījumu, pārveduma veicējs nosūta pārskaitījuma summu un piemērojamās

²⁰⁶ Kārklīš J., Rozenbergs J. Bezskaidras naudas līdzekļu juridiskais statuss, civiltiesiskie un kriminālprocesuālie aspekti. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8 (962), 8.-17. lpp.

²⁰⁷ Kārklīš J., Rozenbergs J. Bezskaidras naudas līdzekļu juridiskais statuss, civiltiesiskie un kriminālprocesuālie aspekti. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8 (962), 8.-17. lpp.

maksas uz vostro kontu, ko tā vārdā tur korespondentbanka. Korespondentbanka ietur maksu un pārskaitījuma summu no vostro konta un veic iekšzemes pārskaitījumu saņēmējbankai»²⁰⁸ [autores izcēlumi].

Arī jau minētā Volsberga grupa, īpaši ir uzsvērusi korespondentbankas starpnieka lomu naudas pārvedumos, to darbību definējot kā «[...] norēķinu vai citu saistību konta un ar to saistīto pakalpojumu sniegšanu citai finanšu iestādei, tai skaitā saistītajiem uzņēmumiem, kas tiek izmantoti trešo personu maksājumu veikšanai un tirdzniecības finansēšanai, kā arī kā savas skaidras naudas klīringa, likviditātes pārvaldības un īstermiņa aizņēmumu vai investīciju vajadzības noteiktā valūtā.»²⁰⁹

Tādējādi, ja tiesisko attiecību ietvaros korespondentbanka funkcionē kā starpnieks vai aģents, atvieglojot naudas pārskaitījumu veikšanu, veicot biznesa darījumus un apkopojot dokumentus citas bankas – korespondentbankas – vārdā, šādas attiecības būtībā raksturo korespondentattiecību esenci.²¹⁰

Nav arī šaubu, ka kredītiestādes darbības mērķis, sniedzot šāda rakstura finanšu pakalpojumu, ir gūt ekonomisku labumu peļņas formā. Ierasts, ka korespondentattiecības regulējošais līgums paredz korespondentbankas tiesības ieturēt atbilstošu komisijas maksu jeb ekonomisko labumu no «loro» (vostro) konta turēšanas respondentbankas interesēs.²¹¹

Tādējādi «[v]ostro konti arī **piešķir attiecīgajām bankām starpnieka funkcijas**, kas ļauj iekšzemes bankai veikt pārskaitījumus starp ārvalstu banku un citu iekšzemes banku, ar kuru tām nav tiešas attiecības. Ja vietējās bankas un otrādi rīkojas šādā statusā, no pārskaitītās naudas tiek ieturēta noteikta maksa»²¹² [autores izcēlumi].

Korespondentattiecību praktiskās izpratnes nolūkā uzmanība vēršama uz grāmatvedības un finanšu uzskaites tiesiskajā regulējumā juridisko jēdzienu «nauda ceļā»²¹³ («naudas līdzekļi ceļā») jeb «nauda tranzītā» (angļu val. – *money in transit; funds in transit*).

²⁰⁸ Vostro Account: Definition, Purpose, Services, and Example. Pieejams: <https://www.investopedia.com/terms/v/vostroaccount.asp> [skatīts 14.07.2024.].

²⁰⁹ Withdrawal from Correspondent Banking; Where, Why, and What to Do About It. Washington DC: The World Bank Group, 2015, p. 9.

Pieejams: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/113021467990964789/pdf/101098-revised-PUBLIC-CBR-Report-November-2015.pdf> [skatīts 14.07.2024.].

²¹⁰ Correspondent Bank: Definition and How It Works.

Pieejams: <https://www.investopedia.com/terms/c/correspondent-bank.asp> [skatīts 14.07.2024.].

²¹¹ Vostro Account – Explained. Pieejams: https://thebusinessprofessor.com/en_US/banking-lending-credit-industry/vostro-account-definition [skatīts 14.07.2024.].

²¹² Vostro Account – Explained. Pieejams: https://thebusinessprofessor.com/en_US/banking-lending-credit-industry/vostro-account-definition [skatīts 14.07.2024.].

²¹³ Skat. Ministru kabineta 2021. gada 28. septembra noteikumu Nr. 652 «Gada pārskata sagatavošanas kārtība» 115.17. punktu. Skat. arī Ministru kabineta 2018. gada 13. februāra noteikumu Nr. 87 «Grāmatvedības uzskaites kārtība budžeta iestādēs» 197. un 198. punktu.

Minētā jēdziena satura izpratnei piemīt būtiska nozīme, pamatojot to, kāpēc korespondentbankas turējumā esošie respondentbankai piederošie finanšu līdzekļi nemaz nebūtu iekļaujami korespondentbankas aktīvu un mantas apjomā.

Savulaik, definējot jēdzienu «naudas līdzekļi ceļā», nacionālais likumdevējs bija noteicis, ka ar šādas kategorijas līdzekļiem ir jāsaprot «naudas pārvedumi uz uzņēmuma kontiem bankās, inkasēti skaidrās naudas ieņēmumi u.tml.»²¹⁴.

Minētais jēdziens šobrīd tiek izmantots arī Latvijas Bankas 2022. gada 12. septembra noteikumos Nr. 218 «Statistisko datu par kredītiestāžu un citu monetāro finanšu iestāžu finansiālo stāvokli (MBP) sagatavošanas un iesniegšanas noteikumi»²¹⁵ (turpmāk – Noteikumi Nr. 218). Proti, Noteikumu Nr. 218 46. punktā ir noteikts – «[p]ozīcijā «Pārējās saistības» uzrāda visas pārējās saistības, kuru saturs neatbilst šo noteikumu 41.–45. un 47.–54. punkta prasībām. Ja attiecīgajā periodā pārējo saistību vērtība pārsniedz 5% no pasīvu kopsummas, statistisko datu sniedzējs sagatavo Pārējo saistību izvērsumu, atklājot pārējo saistību sastāvdaļu konkrēto saturu un summu. Kā **naudu ceļā** uzrāda tās saistības pret MFI, kuras radušās nepabeigtu starpbanku norēķinu rezultātā, un tās saistības pret klientiem, kuras izriet no **nepabeigtiem maksājumiem klientu uzdevumā**. Šajā pozīcijā uzrāda arī māsaimniecību neto kapitālu pensiju fondu rezervēs, kas atspoguļo statistisko datu sniedzēja pensiju saistības pret tā pašreizējiem un bijušajiem darbiniekiem, t.sk. tiešās saistības (nav izmantoti pensiju fonda ārpakalpojumi) un netiešās saistības (statistisko datu sniedzējs slēdz līgumu ar trešo personu par savu darbinieku pensiju fondu uzraudzīšanu un saglabā atbildību par jebkādu finansējuma deficītu)» [autores izcēlumi].

Latvijas Bankas speciālists Vilnis Purviņš arī norādījis, ka «nauda ceļā» apzīmē procesu, kura laikā tiek izmantots kāds no bezskaidras naudas maksājumu instrumentiem.²¹⁶ Korespondentattiecībās minētais process ir saprotams kā naudas līdzekļu elektronisks pārvedums.

Atbilstoši Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 29. septembra noteikumu Nr. 183 «Pārskata par kredītiestāžu klientu veiktajiem maksājumiem, izmantojot korespondentiestāžu tīklu, sagatavošanas normatīvie noteikumi»²¹⁷ (turpmāk – Noteikumi Nr. 183) saturam korespondentattiecībās esošie subjekti veic korespondentkontos esošo finanšu līdzekļu uzskaiti specifiskā kārtībā, tādējādi identificējot maksājumu plūsmas virzienu, maksājumu skaitu, maksājuma iniciatoru un maksājuma saņēmēju. Tādējādi Noteikumu Nr. 183 6.14. punkta, kā arī 1.

²¹⁴ Ministru kabineta 1995. gada 7. novembra noteikumi Nr. 339 «Noteikumi par uzņēmumu grāmatvedības kārtošānu un organizāciju». Latvijas Vēstnesis, 17.11.1995., Nr. 179.

²¹⁵ Latvijas Bankas 2022. gada 12. septembra noteikumi Nr. 218 «Statistisko datu par kredītiestāžu un citu monetāro finanšu iestāžu finansiālo stāvokli (MBP) sagatavošanas un iesniegšanas noteikumi». Latvijas Vēstnesis, 15.09.2022., Nr. 179.

²¹⁶ Purviņš V. Bezskaidrā nauda un centrālās bankas monetārā politika. Pieejams: <https://www.bank.lv/komentari/403-publikācijas/averss-un-reverss/4638-bezskaidra-nauda-un-centralas-bankas-monetara-politika> [skatīts 14.07.2024.].

²¹⁷ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 29. septembra noteikumi Nr. 183 «Pārskata par kredītiestāžu klientu veiktajiem maksājumiem, izmantojot korespondentbanku tīklu, sagatavošanas normatīvie noteikumi. Precizējot iepriekš publicēto». Latvijas Vēstnesis, 23.10.2020., Nr. 206.

un 2. pielikuma izpratnē «loro» korespondentkonta esības gadījumā naudas līdzekļu pārvedums tiek īstenots tā dēvētajā «maksājumu ķēdē».

Citiem vārdiem sakot, izmantojot «loro» korespondentkontu, tiek īstenota maksājumu ķēde starp vismaz trim subjektiem: maksājuma iniciatoru (angļu – *originator bank*) – «loro» korespondentiestādi – saņēmēja banku (subjekts, kurš atbilstoši respondentbankas dotajam rīkojumam jeb uzdevumam saņems naudas līdzekļu pārvedumu; no angļu val. – *beneficiary bank*). Tādējādi ir konstatējams, ka korespondentattiecību būtība ir naudas pārveduma izpilde atbilstoši «nauda ceļā» jeb «nauda tranzītā» modelim, pārvedamos naudas līdzekļus neuzskatot par noguldījumu kredītiestādē, bet gan konkrētu iniciatorbankai piederošu naudas līdzekļu apjomu, kas pārvedams uz subjekta-saņēmēja kontu.

Šajā kontekstā uzmanība vēršama arī uz prasībām, kādas nacionālais un Eiropas Savienības likumdevējs noteicis kredītiestādēm, sagatavojot bilances posteņus gada un perioda pārskatiem. Tā, piemēram, Eiropas Centrālās Bankas regula (ES) 2021/379 par kredītiestāžu un monetāro finanšu iestāžu sektora bilances posteņiem (pārstrādāta redakcija) (ECB/2021/2) (turpmāk – Regula Nr. ECB/2021/2) nepārprotami diferencē «nauda ceļā» esošus finanšu līdzekļus no pārējo noguldītāju finanšu līdzekļiem.

Regulas Nr. ECB/2021/2 II pielikuma 2. daļā, definējot finanšu instrumentu kategorijas, ir uzsvērts, ka bilances postenī «Pārējie aktīvi», kas savukārt ir definējams kā atlikuma postenis bilances aktīvu pusē jeb «citur neiekļauti aktīvi», ir ietverami arī «bruto debitoru parādi attiecībā uz tranzīta posteņiem». Regulā Nr. ECB/2021/2 «bruto debitoru parādi attiecībā uz tranzīta posteņiem», kas ir ekvivalents jēdzienam «nauda ceļā», skaidrots, ka – «[t]ranzīta posteņi ir līdzekļi, kas parasti pieder klientiem, un tiek pārvesti no viena pārskatu sniedzēja otram pārskatu sniedzējam. Šie posteņi ietver čekus un citas maksājumu formas, kas līdzekļu saņemšanai nosūtītas uz citu pārskatu sniedzēju».

Šādu ieskatu pamato arī apstāklis, ka Regulas Nr. ECB/2021/2 II pielikuma 2. daļā, nosakot pasīvu kategorijas, noteikts – pārējo pasīvu postenī ir norādāmi bruto kreditoru parādi attiecībā uz tranzīta posteņiem. Definējot minēto kategoriju, Regulas Nr. ECB/2021/2 II pielikuma 2. daļā skaidrots – **«[t]ranzīta posteņi ir līdzekļi, kas parasti pieder klientiem, un tiek pārvesti no viena pārskatu sniedzēja otram pārskatu sniedzējam.** Posteņos iekļauj kredīta pārvedumus, ko debitē no klientu kontiem, un citus posteņus, par ko pārskatu sniedzējs vēl nav veicis atbilstošu maksājumu» [autore izcēlumi].

Tādējādi kredītiestāžu darbības un aktīvu / pasīvu uzskaites regulējums ir nepārprotami vērsts arī uz to, lai diferencētu dažādas kredītiestādes turējumā vai valdījumā esošus finanšu līdzekļu kategorijas. Līdz ar to kategorijā «nauda ceļā» jeb finanšu līdzekļi tranzītā esošie finanšu līdzekļi, neatkarīgi no fakta, vai kredītiestāde uzskatāma par kreditoru vai debitoru, gada pārskatā tiek

diferencēta un tādējādi ir nošķirama no pārējiem finanšu līdzekļiem, kas kredītiestādes sniegto pakalpojumu ietvaros ir atradušies tās turējumā vai valdījumā.

Minētais norādījums atspoguļo korespondentattiecību esenci – nodrošināt aktuālu, pieejamu un reāli eksistējošu finanšu līdzekļu apjomu korespondentkontā ar mērķi veikt naudas pārvedumu no iniciatora bankas uz saņēmēja banku maksājumu ķēdes ietvaros.

Tiesību doktrīnā skaidrots, ka «[p]ersonai, kurai gan pieder faktiskā vara pār lietu, bet nav gribas paturēt šo lietu sev, ir nevis valdījums uz šo lietu, bet turējums jeb faktiskais valdījums (arī vietnieka valdījums). Respektīvi, nav nekāda pamata pieņemumam, ka šī persona ir lietas īpašniece.»²¹⁸ Tādējādi, nodibinot korespondentattiecības un sniedzot korespondentkonta uzturēšanas pakalpojumu, starp korespondentbanku un respondentbanku nenotiek īpašumtiesību pāreja uz naudas līdzekļiem. Citiem vārdiem – naudas līdzekļi, kas tiek iemaksāti korespondentbankas «loro» kontā korespondentbankā, neieplūst korespondentbankas kopējos resursos un tiek individualizēti ar mērķi izpildīt noteiktu rīkojumu. Tādējādi tā arī netiek atspoguļota korespondentbankas bilancē.

Tādās tiesiskajās attiecībās korespondentbankai rodas prasījuma tiesības pret banku par turējumā nodoto līdzekļu atdošanu. Tādējādi nav konstatējams nedz korespondentbankas nolūks šos naudas līdzekļus atzīt par saviem un rīkoties ar tiem kā īpašniekam, nedz tiesisks pamats, kas šādu tiesību pāreju konstituētu.

Rezumējot augstāk minēto, korespondentbankā atvērtajā korespondentkontā turētie naudas līdzekļi pieder respondentbankai un šajā kontā tiek turēti ar mērķi izpildīt turpmākās saistības starp respondentbanku un tās sadarbības partneriem, savukārt korespondentbanka šajā tiesiskajās attiecībās funkcionē kā starpnieks, tātad – nedz kā šo naudas līdzekļu īpašnieks, nedz valdītājs.

Turklāt no iepriekš minētā var arī secināt būtisku šādas tiesiskās attiecības raksturojošu elementu, proti, par nošķiršanas kritēriju kredītiestādes mantas sarakstā iekļaujamajai un neiekļaujamajai (trešās personas) mantai.²¹⁹ Proti, ievērojot konstatējumu, ka naudas līdzekļi pieder respondentbankai un tie nav tikuši aizstāti ar prasījuma tiesībām ekvivalentā vērtībā, kā tas būtu noguldījuma gadījumā, konkrētie finanšu līdzekļi ir atzīstami par trešajām personām piederošo mantu.²²⁰ Tādējādi šie naudas līdzekļi nedrīkst tikt ieskaitīti kredītiestādes mantā kā tās valdījumā esoša manta.²²¹

Turklāt, izejot arī no pretējās pozīcijas loģikas un pamatojot to, ka korespondentkontos esošo līdzekļu tiesiskais statuss ir būtiski atšķirīgs no pārējiem naudas līdzekļiem, kas, piemēram, atrodas kredītiestādes īpašumā vai valdījumā, uzmanība vēršama uz speciālo regulējumu, kas

²¹⁸ Rozenfelds J. Lietu tiesības. 4. labotais un papildinātais izdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011, 30. lpp.

²¹⁹ Kārklīš J., Rozenbergs J. Bezskaidras naudas līdzekļu juridiskais statuss, civiltiesiskie un kriminālprocesuālie aspekti. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8 (962), 8.-17. lpp.

²²⁰ Kārklīš J., Rozenbergs J. Bezskaidras naudas līdzekļu juridiskais statuss, civiltiesiskie un kriminālprocesuālie aspekti. Jurista Vārds, 21.02.2017., Nr. 8 (962), 8.-17. lpp.

²²¹ Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 22. februāra spriedums lietā SKC-1/2019, 11. punkts.

ietverts Noguldījumu garantiju likumā. Proti, minētā normatīvā akta 25. panta otrā daļa paredz – «[j]a saskaņā ar šā panta pirmās daļas 2. punktu garantētās atlīdzības izmaksas nodrošināšanai noguldījumu piesaistītāja nodotie segtie noguldījumi nav segti ar ekvivalentā apmērā nodotiem noguldījumu piesaistītāja aktīviem, Latvijas Banka var lemt par garantētās atlīdzības izmaksai trūkstošo līdzekļu piešķiršanu segto noguldījumu ieguvējam no noguldījumu garantiju fonda. Garantētās atlīdzības izmaksai nododamo noguldījumu piesaistītāja aktīvu vērtību (**ja līdzekļi nav korespondentbankas kontos**) nosaka Latvijas Bankas piesaistīts neatkarīgs vērtētājs» [autores izcēlumi].

Citiem vārdiem – nosakot kredītiestādes aktīvu vērtību, kas izmaksājama tās kreditoriem, šajā apjomā tiek nošķirts korespondentkontos esošais naudas līdzekļu tiesiskais statuss.

Ārvalstu prakses materiālos, aplūkojot piemērus, kad korespondentbanka zaudējusi maksātnespēju un uzsākusi bankrota procedūru, ticis atzīmēts, ka kredītiestādei, kura iemaksājusi naudas līdzekļus korespondentkontā, ir tiesības tos saņemt atpakaļ vai nu tieša maksājuma formā, vai, piemēram, akreditīva formā arī tad, ja korespondentiestāde kļuvusi maksātnespējīga.²²² Šādos gadījumos, vērtējot piemērojamos tiesību aktus, tikuši izmantoti gan valsts tiesību akti, gan vispārējie tiesību principi kā saistošas tiesību normas.²²³ Arī Latvijas ekonomikas un finanšu nozares pētnieki skaidrojuši, ka vienas bankas kredītlīdzekļi, kas atrodas citā bankā esošā vostro (nostro) korespondentkontā, rada atprasījuma tiesības uz tiem.²²⁴

Norādāms, ka Kredītiestāžu likumā nav konkrētas rakstītās normas, kas reglamentētu tiesiskās sekas šādu situāciju tiešai reglamentācijai, tomēr, ievērojot juridiskās obstrukcijas aizlieguma principu, uzmanība vēršama arī uz Satversmes tiesas praksē konstatēto, ka, lai gan likumā nav iespējams noregulēt katras personas konkrēto situāciju, tomēr likumam būtu jānodrošina pietiekami diferencēta attieksme, lai tā normas atšķirīgā tiesiskā un faktiskā situācijā neizraisītu neatbilstību Satversmes 91. panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.²²⁵ Savukārt likums, to saprotot jēdziena plašākajā nozīmē, nevis tikai kā pozitīvi tiesisko priekšrakstu kopumu, konkrētajā situācijā ir pakļaujams iztulkošanai un tālākveidošanai,²²⁶ piešķirot nozīmi gan vispārpieņemtajai starptautiskajai banku praksei un komerciālajām paražām, gan tiesību avotiem, kuros sniegts šī jēdziena būtības izklāsts.

²²² Schroeder R. M. Bank officers handbook of Commercial banking law within the United States. Sixth edition. [B.v.]: Warren, Gorham & Lamont, 1988, p. 10-14.

²²³ Schroeder R. M. Bank officers handbook of Commercial banking law within the United States. Sixth edition. [B.v.]: Warren, Gorham & Lamont, 1988, p. 10-14.

²²⁴ Kasparāns Ā. Banku nozares attīstība Latvijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2009, 14. lpp.

²²⁵ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 «Par Solidaritātes nodokļa likuma 3., 5., 6., 7. un 9. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam», 27.3. punkts. Latvijas Vēstnesis, 20.10.2017., Nr. 209.

²²⁶ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015, 127.–137. lpp.

Jebkura civiltiesiska darījuma, bet jo sevišķi kredītiestāžu darbības jomā, mērķis ir noteikta ekonomiskā rezultātā sasniegšana, tādējādi kā pamata garantija līdzēju interešu aizsardzībai civiltiesiskajā apgrozībā tikusi attīstīta palāvības koncepcija uz otra līdzēja spēju un pienākumu izpildīt apsolījumu.²²⁷ Šīs koncepcijas būtība paredz to, ka pienākums izpildīt saistību ir uzskatāms par absolūtu, ja vien nepastāv apstākļi, kuru dēļ ir pieļaujamas atkāpes no līguma saistošā spēka. Šādas atkāpes ir jātulko šauri un pēc iespējas respektējot kreditora intereses, kas ietver arī tiesības pēc iespējas pilnīgāk gūt pielīgtās saistības izpildījumu. Tiesību doktrīnā skaidrots, ka par attaisnojošiem šķēršļiem atkāpju pieļaušanai no saistības izpildes ir uzskatāmi vienīgi tādi notikumi, kas atrodas ārpus saprātīgas kontroles.²²⁸

[6] Kopsavilkums

Latvijas tiesiskajā sistēmā līdztekus rakstītajās tiesību normās ietvertajam regulējumam, spēkā esošas un ar praktisku nozīmi regulatīvajā praksē pastāv arī paražas, tādējādi nostiprinot izpratni par paražām kā par vispārīgu un komercietiesībās pazīstamu institūtu, kas komercietiesiskajās attiecībās ir saistošs līdzējiem. Tādējādi civiltiesiskajā, tātad – arī komercietiesiskajā –, apgrozībā pastāvošās paražas ir uzskatāmas par tiesību subjektu akceptētiem tiesiskās rīcības noteikumiem.

Izmantojot jēdzienu «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse», ar to tiek saprasts, ka līdzēji – kredītiestādes – kā savstarpēji saistošas atzīst dažādas globāli atzītās un īstenotās prakses, darbības un ieražas, kas saistītas ar banku darbības praktiskajiem, regulatīvajiem un tiesiskajiem procesiem. Līdz ar to termins «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse» ir uzskatāms par apzīmējumu starptautiskām, reģionālajām vai nacionālām paražām, kam piemīt saistošs juridisks spēks, reglamentējot līdzēju tiesiskās attiecības kā līgumisko, tā ārpuslīgumisko attiecību ietvaros.

Korespondentattiecībās esošo banku praksē lietotie termini «nostro» (no itāļu val. – mūsu) un «loro» (*vostro*; latīņu – jūsu) tiek izmantoti, lai raksturotu viena un tā paša konta būtību no dažādām perspektīvām un lai atšķirtu divas viena un tā paša bilances un darījumu kopas ierakstu pozīcijas.

Korespondentbanku darbība un līdz ar to korespondentbanku attiecības definējamas kā ar banku darbību saistītu pakalpojumu sniegšana, ko viena banka sniedz citai bankai, lai veiktu trešo pušu maksājumus, tirdzniecības darījumus un apstrādātu čeku un vērspapīru klīringu. Korespondentbanka dod iespēju saviem klientiem – respondentiem – sniegt savukārt saviem klientiem pārrobežu produktus un pakalpojumus. Korespondentbanka faktiski darbojas kā respondenta aģents vai starpnieks, veicot maksājumus vai citus darījumus respondenta klientiem. Korespondentattiecības raksturo to pastāvīgais, atkārtotais raksturs, un tās parasti nepastāv vienreizēju darījumu kontekstā.

²²⁷ Sal. Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 56. lpp.

²²⁸ Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 69. lpp.

Vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izziņas avoti ir starptautiskie, reģionālie un nacionālie tiesību avoti un prakse, kas tiek veidota, balstoties uz šiem avotiem.

Starptautiskās finanšu tiesības, kas reglamentē kredītiestāžu darbību, iedalāmas kā starptautiskajās publiskajās finanšu tiesībās, tā starptautiskajās privātajās finanšu tiesībās. Šis iedalījums variē atbilstoši tam, kurš ir attiecīgo tiesību avotu izdevējs. Starptautisko finanšu tiesību avotu loku veido arī tie materiāli, kas attiecas uz starpvalstu finanšu darījumiem, kurus parasti regulē divpusēji nolīgumi.

Kā viens no ietekmīgākajiem starptautiskajiem forumiem finanšu nozares regulēšanai globālā mērogā tiek uzskatīta Bāzeles Banku uzraudzības komiteja un Starptautisko norēķinu banka, kas veido tā dēvēto Bāzeles regulējuma kopu jeb Bāzeles procesu. Bāzeles regulējums ir pasaules mēroga standartu kopums, par kuru ieviešanu un īstenošanu savās jurisdikcijās ir vienojušies šīs organizācijas dalībnieki.

Vienlaikus teju lielāko daļu starptautisko publisko finanšu tiesību normu starptautisko finanšu standartu veidā, kuru mērķis ir, izmantojot starptautisko sadarbību, sasniegt politikas mērķus saistībā ar regulatīvo iejaukšanos finanšu sistēmā, pieņem starptautiskie forumi, kuriem nav starptautiskas organizācijas statusa. Šie forumi nav izveidoti, pamatojoties uz starptautisku līgumu, bet, kā jau ieskicēts iepriekš, parasti tiek izveidoti *ad hoc* kā starptautiskās sabiedrības reakcija uz starptautiska mēroga finanšu krīzēm. Starptautisko regulatīvo iestāžu vidū ierasts minēt arī Volfsberga grupas izstrādātos standartus un ieteikumus un Starptautiskās Tirdzniecības palātas publicētos pētījumus un labās prakses apkopojumus. Papildus minētajiem avotiem un vadlīnijām bankām jāseko līdzī arī reģionālo un vietējo regulatoru, kas atbild par lielāko korespondentbanku regulatīvo uzraudzību, ieteikumiem.

Viens vai vairāki starptautisko institūciju un organizāciju izdotie avoti nevar noteikt visu praksi un paražas, kas piemērojamas starpbanku attiecībām. Tādējādi līdzēju pienākumi, tiesības un tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir atkarīgi no to saistību satura un to pamatā esošā darījuma izpildes un iebildumu savlaicīguma saskaņā ar piemērojamiem tiesību aktiem un praksi.

Reģionālā līmenī par būtiskāko vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses izziņas avotu uzskatāmi Eiropas Savienības tiesību akti un materiāli, kurus sagatavo Eiropas Centrālā Banka, Eiropas Banku institūts un Eiropas Banku iestāde, kā arī Eiropas Savienības Tiesas judikatūra. Šis pārnacionālās tiesas vērtējumā banku prakse ir vispārīgs paražu tiesību normām pielīdzināms tiesisko priekšrakstu kopums, kas funkcionē vienā vai vairākās valstīs.

Latvijas Republikā saskaņā ar oficiālā izdevēja «Latvijas Vēstnesis» datiem banku un finanšu tiesību nozari patlaban reglamentē 130 tiesību aktu – likumi, Ministru kabineta noteikumi un starpvalstu vai starpvaldību līgumi. Šie tiesību akti, kā arī atsauce uz klauzulu par «vispārpieņemtās starptautiskās banku prakses» piemērojamību banku pakalpojumu sniegšanas

praksē un starpbanku attiecībās, kas tiek ietverta arī citu Latvijā reģistrētu kredītiestāžu iekšējos normatīvajos aktos, kopumā veido nacionālo banku darbības praksi un tiesisko ietvaru.

Vispārpieņemtā banku prakse, vērtējot korespondentkontā esošo naudas līdzekļu tiesisko statusu un piederību, saistāma ar nošķirumu starp to, vai korespondentiestādē atvērtajā kontā esošie naudas līdzekļi pēc savas kategorijas un mērķa ir nošķirami no citu šīs kredītiestāžu klientu veiktajiem noguldījumiem un tādējādi – vai ir iespējams identificēt arī konkrētu korespondentbankas īpašumtiesību esību uz šiem naudas līdzekļiem. Pamatkritērijs, lai konstatētu to, vai bankai nodotie naudas līdzekļi ir bankas turējums vai īpašums, ir konkrēts tiesiskais darījums un tā saturā noteiktie līdzēju pienākumi un tiesības.

Ja korespondentattiecības nodibinošajā līgumā paredzēts, ka respondentbankas sniegtais finanšu pakalpojums ir vērsts uz korespondentbankai piederošu naudas līdzekļu turēšanu korespondentkontā, tad šie līdzekļi pēc savas juridiskās dabas ir nošķirami no noguldītu līdzekļu tiesiskā rakstura. Tādās tiesiskajās attiecībās korespondentbankai rodas prasījuma tiesības pret banku par turējumā nodoto līdzekļu atdošanu. Tādējādi nav konstatējams nedz korespondentbankas nolūks šos naudas līdzekļus atzīt par saviem un rīkoties ar tiem kā īpašniekam, nedz tiesisks pamats, kas šādu tiesību pāreju konstituētu.

Korespondentbankā atvērtajā korespondentkontā turētie naudas līdzekļi pieder respondentbankai un šajā kontā tiek turēti ar mērķi izpildīt turpmākās saistības starp respondentbanku un tās sadarbības partneriem, savukārt korespondentbanka šajā tiesiskajās attiecībās funkcionē kā starpnieks, tātad – nedz kā šo naudas līdzekļu īpašnieks, nedz valdītājs.

Jebkura civiltiesiska darījuma, bet jo sevišķi kredītiestāžu darbības jomā, mērķis ir noteikta ekonomiskā rezultātā sasniegšana, tādējādi kā pamata garantija līdzēju interešu aizsardzībai civiltiesiskajā apgrozībā tikusi attīstīta paļāvības koncepcija uz otra līdzēja spēju un pienākumu izpildīt apsolījumu.

Vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse kā paražu tiesību apkopojums veidojas, ņemot vērā starptautiskos, reģionālos un nacionālos tiesību avotus, skaidrojumus un materiālus. Tādējādi apstākļos, kad korespondentattiecības nodibinātas ar Latvijas Republikā reģistrētu kredītiestādi, noteikt to, kas ir «vispārpieņemtā starptautiskā banku prakse», ir tiesību jautājums, kas atbilstoši civilprocesiālajam principam *jura novit curia* (latīņu – tiesa zina tiesības) jāizlemj tiesai katrā individuālā situācijai pēc tam, kad pusēm ir dota saprātīga iespēja iesniegt pierādījumus.

